

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları
Dokuz Eylül Üniversitesi Yayın Komisyonu Basım Kararı Tarih ve Numarası:
04.06.2013/09.1700.0000.000/BY.013.042.684

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ**

**DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF BUSINESS**

CİLT: 14 SAYI: 1 YIL: 2013

VOLUME: 14 NUMBER: 1 YEAR: 2013

Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi TUBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanına dahildir.

Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Akademia Sosyal Bilimler İndeksi'nde (ASOS Index) taranmaktadır.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ

İşletme Fakültesi dergisi hakemli bir dergidir.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ ADINA SAHİBİ

Prof.Dr. Yasemin Arbak

Kurucu Editör

Prof.Dr. Mete Oktav

YAYIN KURULU

Editör

Burcu Selin Yılmaz

Editör Yardımcıları

İlkim Özdikmenli Çelikoğlu
Selcen Kılıçaslan Gökoğlu

Alan Editörleri

Banu Durukan, Adnan Kasman, Nazım İrem

Bilgi İçin

Burcu Selin Yılmaz,
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi , Kaynaklar Yerleşkesi 35160
Buca İzmir.

Tel: (232) 4128101 – (232) 4128237 , Faks: 232 4535062

E-posta : ifede@deu.edu.tr,selin.yilmaz@deu.edu.tr

<http://isletme.deu.edu.tr/ifddergi/>

Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi yılda iki kez yayımlanır.
Bu Dergide yayınlanan çalışmaların bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu yayının bütün hakları Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesine aittir.
Yazılı izin olmaksızın çoğaltılması , dağıtılması ve satılması yasaktır.

ISSN: 1303 – 0027

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ YAYINIDIR.

Dergi Editörler Kurulu

İkbal Aksulu

Dokuz Eylül Üniversitesi

Ceyhan Aldemir

Dokuz Eylül Üniversitesi

Erdoğan Alkin

İstanbul Ticaret Üniversitesi

Dilek Önkal

Bilkent Üniversitesi

Zeynep Aycan

Koç Üniversitesi

Gül Bayraktaroğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi

Muzaffer Bodur

Boğaziçi Üniversitesi

Nakiye Boyacıgiller

Sabancı Üniversitesi

Tamer Çavuşgil

Michigan State University

Mithat Çoruh

Başkent Üniversitesi

Şayeste Daşer

Koç Üniversitesi

Hulusi Demir

Eastern Mediterranean University

Cemal Ekin

Providence University

Ferda Erdem

Akdeniz Üniversitesi

Erol Eren

Beykent Üniversitesi

Hüsnü Erkan

Dokuz Eylül Üniversitesi

Murat Ferman

Işık Üniversitesi

Uğur Güllülü

Atatürk Üniversitesi

Orhan İçöz

Yaşar Üniversitesi

Erdener Kaynak

Pennsylvania State University

Tamer Koçel

İstanbul Kültür Üniversitesi

Recep Kök

Dokuz Eylül Üniversitesi

Erol Manisalı

İstanbul Üniversitesi

Mete Oktav

Dokuz Eylül Üniversitesi

Ömür Timurcanday N. Özmen

Dokuz Eylül Üniversitesi

İlker Parasız

Türkiye Merkez Bankası

Cengiz Pınar

Yaşar Üniversitesi

Selami Sargut

Başkent Üniversitesi

Fulya Sarvan

Akdeniz Üniversitesi

Mustafa Tanyeri

Dokuz Eylül Üniversitesi

Alaeddin Tileylioğlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Alp Timur

Dokuz Eylül Üniversitesi

Selçuk Uslu

Başkent Üniversitesi

Öcal Usta

Dokuz Eylül Üniversitesi

Muzaffer Uysal

Virginia Tech University

Turgut Var

İzmir Ekonomi Üniversitesi

Erinç Yeldan

Bilkent Üniversitesi

Cengiz Yılmaz

Celal Bayar Üniversitesi

Cemal Yükselen

Mustafa Kemal Üniversitesi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 14

Sayı: 1

Yıl: 2013

İÇİNDEKİLER

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

Ahmet B. OĞUZ

1

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

Hüseyin Önlem ERSÖZ, Ramazan KILIÇ

13

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

Sevgi ÇİLİNGİR

39

Yazarlara Duyuru

65

2005-2011 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT BANKALARININ YÖNETİM KURULLARI BÜYÜKLÜKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ahmet B. OĞUZ*

ÖZET

Bu araştırmada 2005-2011 yılları arasında Türkiye'de faaliyette bulunan ve ortaklık yapısında değişiklik olmayan 14 mevduat bankasının yönetim kurullarının yıllara göre sayısal büyüklükleri incelenmiştir. Araştırma için banka seçiminde, bankaların 2011 yıl sonu bilanço büyüklükleri (aktif, sermaye ve mevduat değerleri) dikkate alınmış ve seçilen bankaların sektörel temsil niteliğinin yeterli olduğu belirlenmiştir. Araştırma süresi içinde gerek kamu gerekse özel bankaların yönetim kurulu üye sayılarında genel olarak artış görülmüştür. Sadece iki bankanın yönetim kurulu üye sayısında artış gerçekleşmemiştir (Garanti Bankası'nda 2008 yılı hariç üye sayısı 9, Tekstilbank'ta ise tüm süre için 6 olmuştur).

Anahtar Sözcükler: *Kurumsal Yönetim, Banka Yönetim Kurulları, Yönetim Kurulu Büyüklükleri*

A GENERAL LOOK TO THE SIZE OF THE BOARDS OF COMMERCIAL BANKS ACTIVE IN TURKEY BETWEEN 2005- 2011

ABSTRACT

In this research, changes in the size of the boards of 14 commercial banks, which were active in Turkey between 2005 and 2011 and did not have a shareholder change, are studied. The banks' 2011 balance sheet sizes (assets, capital and deposit) were taken into consideration and the selected banks were found to be sufficient to represent the sector. Within the research period, all the banks showed an increase in the members of the board. The two exceptions were Garanti Bankası and Tekstilbank (Garanti Bankası had 9, except 2008, and Tekstilbank had 6 members constantly).

Keywords: *Corporate Governance, Bank Board of Directors, Size of The Board of Directors*

* Zorlu Holding, Nispetiye Caddesi, Akmerkez B3 Blok Kat 11, Etiler, Beşiktaş, İstanbul, Eposta: ahmet@ahmetoguz.com

GİRİŞ

Yönetim kurulu bir kuruluşun en üst seviyedeki temsil, karar alma ve yürütme organıdır. Kuruluşlar varlıklarını yönetim kurullarının aldıkları kararlar doğrultusunda gerçekleştirdikleri faaliyetler sayesinde sürdürürler. Kararların alınmasındaki temel hedef kuruluşun piyasa değerinin mümkün olan en üst seviyeye çıkarılmasıdır. Bunu gerçekleştirirken paydaşların uzun vadeli ve istikrarlı kazancı yönetim kurulunun öncelikli hedefleri arasındadır (Aygün, Taşdemir ve Çavdar, 2010).

Bu hedefe ulaşmada yönetim kurulları, üstlendikleri karar alma ve gözetim fonksiyonları nedeniyle son derece önemlidirler. Bunun yanı sıra, bankaların ekonomide üstlendikleri önemli rol gereği, yönetim kurulları çok büyük sorumluluk taşımaktadırlar.

Bankaların yapılarına göre yönetim kurullarında bulundukları üye sayısı değişiklik göstermektedir. Ayrıca son yıllarda Türkiye’de kurumsal yönetim çalışmalarına verilen önem bankaların yönetim kurulu yapılarını da etkilemektedir. Bankalar yönetim kurulu üye sayılarını arttırmakta ve çeşitli komiteler kurarak yönetim kurulu üyelerinin daha etkin görev almalarını sağlamaktadırlar.

Bankaların yönetim kurullarının yapısı, yönetim açısından topluma ve paydaşlarına karşı taşıdığı önem; yakın zamanda dünyada ve Türkiye’de yaşanan krizler (1994 Türkiye, 1997 Uzakdoğu, 2001 Türkiye, 2007 küresel bankacılık krizi) sonrasında daha belirgin hale gelmiştir (Cihangir, 2005; Güloğlu ve Altunoğlu, 2002; Pathan, Skully ve Wickramanayake, 2007). Bankaların başarısızlığı, bulaşıcı bir etki ile toplumun ve ekonominin geneli üzerinde ödeme riski gibi önemli makroekonomik etkiler yaratabilir (Bank For International Settlements, 2006). 2007 yılında yaşanan küresel bankacılık krizi, yakın zamanda bu şekilde yaşanan en önemli krizlerden biridir. Bankalar başta konut kredisi (mortgage) portföyleri olmak üzere finansal türev ürünlerini kötü yönetmeleri nedeniyle, etkisi halen sürmekte olan, küresel çapta bir krize sebep olmuşlardır.

Bankaları diğer ticari kuruluşlardan ayıran en önemli unsur tâbi oldukları yoğun kontrol ve düzenleyici kanunlardır. Türkiye’de banka ve finans kuruluşları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından denetlenmekte ve ilgili kanunlar yine aynı kurum tarafından düzenlenmektedir. Kanun koyucunun hedefleri, paydaşların hedefleri ile çakışsa dahi, bankacılık sektörü için esas paydaşlardan biridir (Diamond, 1984).

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

Türkiye’de bankaların yönetim kurullarının yapılandırılmasına ilişkin esaslar 19 Ekim 2005 tarih 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile belirlenmiştir. Buna göre Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yönetim kurulları genel müdür dâhil beş kişiden az olamaz.

Bu çalışma; esas olarak 2005 – 2011 yılları arasında, Türk bankacılık sektöründeki özel ve kamu sermayeli mevduat bankalarının yönetim kurulu büyüklükleri arasında benzerlik olup olmadığının tespiti amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bir diğer amacı, 2007 yılında küresel boyutta yaşanan finans krizinin merkezinde yer alan bankalar ve banka yönetim kurullarının kriz sonrası artan kurumsal yönetim bilincinin, banka yönetim kurullarının sayısal yapıları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını incelemektir.

LİTERATÜR

Son yıllarda şirket yönetim kurulları ve üyeleri hakkında çok sayıda akademik çalışma gerçekleştirilmiştir (Belkhir, 2008). 2008 yılına kadar yapılan çalışmalar daha çok banka dışındaki kuruluşların yönetim kurullarını kapsamıştır. Bankaların tabi oldukları yasal düzenlemelerin varlığı, bankalar üzerinde sınırlı sayıda çalışma gerçekleştirilmesinin sebeplerinden birisi olarak gösterilmektedir (Belkhir, 2008). Yaşanan finansal kriz, 2007 sonrasında dikkatleri banka yönetim kurullarının üzerinde yoğunlaştırmıştır (Ferreira, Kirchmaier ve Metzger, 2010; Mehran, Morrison ve Shapiro, 2011). Kriz sonrasında uygulamaya alınan yasal düzenleme önerilerinde de banka yönetim kurulları üzerinde odaklanılmıştır (Kirkpatrick, 2009; Walker, 2009). Yönetim kurullarının sayısal yapıları hakkında çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Jensen, 1993; Lipton ve Lorsch, 1992). Yapılan bir araştırmada, genel olarak yönetim kurulunun üye sayısı arttıkça, yönetim kurulu etkinliğinin azaldığı tespit edilmiştir (Belkhir, 2008).

Finansal kuruluşlar, gerçekleştirmekte oldukları bankacılık işlemleri, risk yönetimi ve parasal transferlerde hane halkları arasında oluşan bilgi asimetrisinin azalmasını sağlamaları nedeniyle bir ekonomide anahtar rol oynamaktadırlar (Merton ve Bodie, 2005).

Bankalar, finansal olmayan kuruluşlara göre daha az saydam olduklarından risk derecelendirmeleri ve gerçek değerlerinin belirlenmesi daha zordur (Morgan, 2002). Finansal olmayan kuruluşların bilançolarındaki borç miktarı ortalama %40 civarındayken bu oran bankalarda bilanço büyüklüğünün %90’ını bulmaktadır (Mehran vd., 2011).

Ahmet B. Oğuz

Yapılan bir çalışmada (Adams ve Mehran, 2008), bankaların yönetim kurulları büyüklüğü ile bankaların değeri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu ve benzeri çalışmalar (Andres ve Vallelado, 2008) göstermektedir ki bankaların değerleri yönetim kurullarının kontrol ve yönlendirmesi, dolayısı ile yönetim kurullarının yapıları ile doğrudan ilgilidir (Mariscal, Alonso ve Melino, 2009). Ancak, kuruluşların farklı ihtiyaçları gözönüne alınırsa, her kuruluş için standart bir yapılandırma tanımlanması mümkün değildir (Pearce ve Zahra, 1992; Zahra ve Pearce, 1989).

Bankaların ekonomi içinde taşıdıkları rol nedeniyle kurumsal yönetim uygulamaları kendileri için farklı özellikler gösterse de, banka yönetimi ile ilgili sorunlar, mal alım satımı ile uğraşan kuruluşların karşılaştıkları yönetim sorunlarından çok büyük farklılıklar göstermemektedir (Andres ve Vallelado, 2008). Banka ve ticari kuruluşların yönetim kurulları arasındaki yapısal farklılıklar bankacılık sektöründe görülmekte olan kapsamlı kanuni düzenlemelerden kaynaklanmaktadır (Mariscal vd., 2009).

Banka yönetim kurulları diğer ticari işletme yönetim kurulları gibi belli yönetmelik ve uygulama esaslarına göre oluşturulmaya başlanmıştır (Mariscal vd., 2009). Bankaların yönetim kurulları ile ilgili akademik araştırmalar, kurumsal yönetim mekanizmaları ve finansal performansları üzerinde yoğunlaşmıştır (Adams ve Mehran, 2008). Ancak, son yıllarda yönetim kurullarının finansal olmayan performanslarına yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir (Boone, Casares, Karpoff ve Raheja, 2007; Lehn Patro ve Zhao, 2009). Akademik çalışmalar, kurumsal yönetim ve şirket performansı ilişkisi yanı sıra, uygulanan kurumsal yönetim mekanizmalarının belirlenme esaslarını da kapsamaya başlamıştır (Adams ve Mehran, 2008; Belkhir, 2008). Yönetim kurullarının banka performansı üzerindeki doğrudan etkisi inkâr edilemez. Her ticari kuruluş gibi bankalar da yönetim kurullarının yönlendirmeleri ve gözetimi altında faaliyet göstermektedirler.

1996-2005 yıllarını kapsayan bir çalışmada banka yönetim kurullarındaki ortalama üye sayısının 16-20 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Andres ve Vallelado, 2008).

Gerçekleştirilen bu çalışmalar göstermiştir ki, yönetim kurulunun, banka değeri üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bu etki yönetim kurulunun gözetim ve yönetim fonksiyonundan kaynaklanmaktadır (Mariscal vd., 2009). Dolayısıyla yönetim kurulunun yapısı banka performansı ve değeri açısından son derece önemlidir.

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

METODOLOJİ

Çalışmada, 2005-2011 yılları arasında faaliyette bulunan ve buna bağlı olarak, yönetim kurulunun değişmesine sebep olan hissedar değişikliğine uğramamış mevduat bankalarına ait veriler kullanılmıştır. Ayrıca, 2011 yılında Libya’da gerçekleşen siyasi ve askeri durum nedeniyle yönetimine BDDK tarafından geçici olarak el konulan Arap Türk Bankası çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. 31.12.2011 itibariyle Türkiye’de üçü kamu bankası olmak üzere toplam 28 mevduat bankası faaliyette bulunmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları (31.12.11)

Özel Sermayeli Bankalar	
1)	Adabank A.Ş.
2)	Akbank T.A.Ş.
3)	Alternatif Bank A.Ş.
4)	Anadolubank A.Ş.
5)	Şekerbank T.A.Ş.
6)	Tekstil Bankası A.Ş.
7)	Turkish Bank A.Ş.
8)	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
9)	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
10)	Türkiye İş Bankası A.Ş.
11)	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
Tas. Mevd. Sig. Fonuna Devredilen Bankalar	
12)	Birleşik Fon Bankası A.Ş.
Yabancı Sermayeli Bankalar	
13)	Arap Türk Bankası A.Ş.
14)	Bank Mellat
15)	Citibank A.Ş.
16)	Denizbank A.Ş.
17)	Deutsche Bank A.Ş.
18)	Eurobank Tekfen A.Ş.
19)	Fibabanka A.Ş.
20)	Finans Bank A.Ş.
21)	Habib Bank Limited
22)	HSBC Bank A.Ş.
23)	ING Bank A.Ş.
24)	JPMorgan Chase Bank N.A.
25)	Société Générale (SA)
26)	The Royal Bank of Scotland N.V.
27)	Turkland Bank A.Ş.
28)	WestLB AG

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Banka Bazında Seçilmiş Tablolara - Aralık 2011
www.tbb.org.tr

Ahmet B. Oğuz

Çalışma kapsamına alınan 14 banka (Tablo 2) toplam mevduat bankalarının %50'sini, mevduat bankaları sermaye tabanının %78'ini (ödenmiş sermaye itibariyle), yine mevduat bankaları toplam aktif büyüklüğünün %88'ini ve mevduat toplamının %89'unu temsil etmektedirler (Tablo 3). Bu temsil oranları bankaların geneli hakkında sağlıklı bir analiz yapılması için yeterli görülmüştür.

Tablo 2: Çalışmaya Dahil Edilen Bankalar

Akbank	Şekerbank
Alternatifbank	Türk Ekonomi Bankası
Anadolubank	Tekstilbank
Garanti Bankası	Turkish Bank
Halkbank	Vakıfbank
HSBC	Yapı ve Kredi Bankası
İş Bankası	Ziraat Bankası

Tablo 3: Çalışmaya Dahil Edilen Mevduat Bankalarının 2011 Yılı Sonu Seçilmiş Finansal Büyüklükleri (Milyon TL)

	Aktif	Sermaye (tamamı ödenmiş)	Mevduat
Akbank	133,552	4,000	76,814
Alternatifbank	6,445	300	3,643
Anadolubank	5,781	600	3,667
Garanti	146,642	4,200	84,543
Halkbank	91,124	1,250	66,247
HSBC	24,132	652	13,247
İş Bankası	161,669	4,500	98,313
Şekerbank	14,399	1,000	9,078
TEB	38,092	2,204	22,887
Tekstilbank	3,489	420	2,464
Turkishbank	896	80	549
Vakıfbank	89,184	2,500	60,939
Yapı ve Kredi	108,103	4,347	63,517
Ziraat	160,681	2,500	113,067
Toplam	984,189	28,553	618,975
Sektör Toplamı*	1,119,119	36,492	698,920
Temsil %	88	78	89

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği web sitesi (www.tbb.org.tr)

* Mevduat bankalarının toplam

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

Çalışmada kullanılan yönetim kurullarına ilişkin veriler bankaların internet sitelerinde yayımlanan yıl sonu faaliyet raporlarından çıkartılarak listelenmiştir. Gerçekleştirilen istatistiksel değerlendirmede, bankaların yönetim kurulu üye sayılarının ortalama değerlerinin yanısıra maksimum ve minimum değerleri belirlenmiştir. Elde edilen bulgular karşılaştırılarak tartışılmıştır. Çalışmada değerlendirmeye alınan bankaların yönetim kurulu üyelerinin çalışma dönemi içindeki yıllar itibariyle yönetim kurulu üye sayısı çıkartılmıştır.

BULGULAR

Araştırma süresi olan 2005-2011 yılları arasında bankalardaki yönetim kurulu ortalama üye sayısında genel olarak artış görülmüştür. 2005 yılında ortalama yönetim kurulu üye sayısı 7.86 iken 2011 yılında 9.43 olmuştur (Tablo 4).

Tablo 4: Araştırmaya Dahil Edilen Bankaların Yıllara Göre Yönetim Kurulu Üye Sayıları

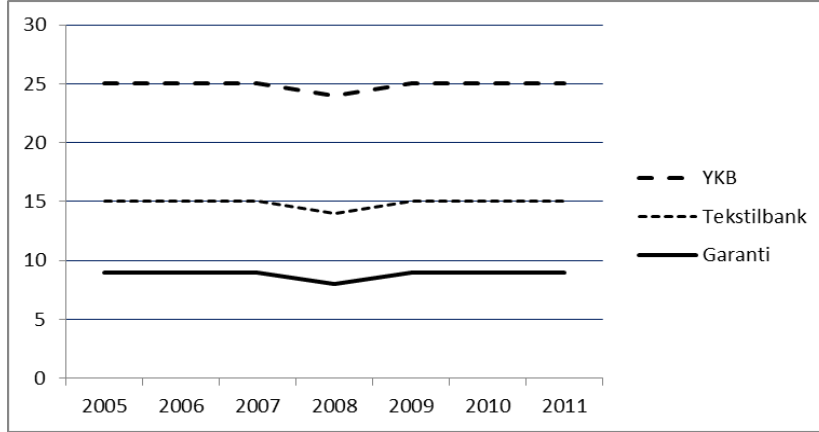
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Akbank	9	10	10	9	10	9	10
Alternatifbank	9	9	9	9	10	10	11
Anadolubank	6	6	8	9	9	9	9
Garanti	9	9	9	8	9	9	9
Halkbank	7	7	7	8	9	9	9
HSBC	8	10	10	8	8	8	8
İş bankası	7	11	11	11	11	11	11
Şekerbank	9	8	11	11	11	12	11
TEB	9	9	9	9	8	9	10
Tekstilbank	6	6	6	6	6	6	6
Turkishbank	6	7	7	10	10	10	10
Vakıfbank	8	9	10	9	9	9	9
Yapı ve Kredi	10	10	10	10	10	10	10
Ziraat		7	9	9	8	8	9
Toplam	110	118	126	126	128	129	132
Ortalama	7.86	8.43	9.00	9.00	9.14	9.21	9.43

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

2005-2011 yılları arasında en az yönetim kurulu üyesine sahip olan banka altı üye ile Tekstilbank olmuştur. İnceleme süresinin tamamında Tekstilbank'ın yönetim kurulu üye sayısı yasal zorunluluk olan 6'da kalmıştır. Tekstilbank'ın üye sayısının bu kadar düşük olması bankanın büyüklüğü ve tek bir hakim ortağın bulunmasından (%75.50 GSD Holding A.Ş.) kaynaklanabilir.

Ahmet B. Oğuz

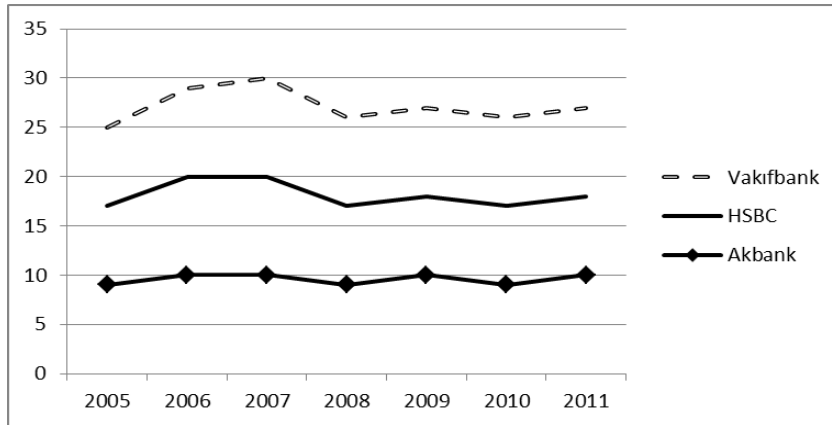
Yönetim kurulu üye sayısı hiç değişmeyen bankalar Tekstilbank ve Yapı ve Kredi Bankası olarak belirlenmiştir. Yapı ve Kredi Bankası'nın üye sayısı 10 olarak kalmıştır. Garanti Bankası'nın üye sayısı ise bir yıl (2008) dışında dokuz olarak gerçekleşmiştir (Şekil 1). Yapı ve Kredi ve Garanti bankalarında üye sayısının değişmemesinin sebebi, banka büyüklüğü ve faaliyetleri dikkate alındığında, yönetim kurulu üye sayısında optimum seviyeye ulaşılmış olması olabilir.

Şekil 1: Yönetim Kurulu Üye Sayısı Değişmeyen / En Az Değişen Bankalar

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

Akbank, HSBC, Vakıfbank yönetim kurulu üye sayılarında değişiklik göstermekle beraber inceleme döneminde istikrarlı bir yapı sergilemiştir (Şekil 2).

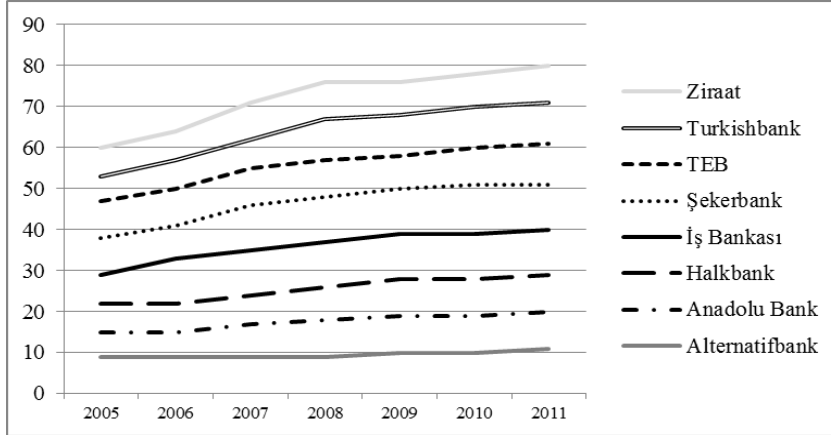

Şekil 2: Yönetim Kurulu Üye Sayısı Dalgalı Seyreden Bankalar

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

Alternatifbank, Anadolubank, Halkbank, İş Bankası, Şekerbank, TEB, Turkishbank, Ziraat Bankası Yönetim Kurulu üye sayıları düzenli olarak artış göstermiştir (Şekil 3).

Şekil 3: Yönetim Kurulu Üye Sayısı Düzenli Şekilde Artan Bankalar

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

1996-2005 yılları için Kanada, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’ni kapsayan benzeri bir çalışmada bankalarda ortalama yönetim kurulu üye sayısı 15.78 olarak belirlenmiştir (Andres ve Vallelado, 2008). Adı geçen ülkelerde banka yönetim kurulu üye sayısının Türkiye ile kıyaslandığında fazla çıkması, bu ülkelerin bankalarının faaliyette bulunduğu coğrafi alan ve göstermekte oldukları ticari faaliyet çeşitliliği göz önüne alındığında normal karşılanmalıdır.

Tablo 5: 2005-2011 Arasında Kamu Ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Yönetim Kurullarının Ortalama Üye Sayıları

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Ortalama
Kamu Bankaları	7.33	7.67	8.67	8.67	8.67	8.67	9.00	8.38
Özel Bankalar	8.73	9.45	10.00	9.91	10.09	10.18	10.36	9.82

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

Araştırma dönemi içinde kamu ve özel bankaların yönetim kurulu üye sayıları arasındaki ilişki de incelenmiştir (Tablo 5). Araştırma sonucuna göre özel bankaların yönetim kurulu üye sayısı ortalamasının kamu bankalarına kıyasla daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma yılları süresince ele alınan bankaların yönetim kurulu sayılarına ilişkin bazı istatistiksel değerlendirmeler Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6'ya göre ortalama yönetim kurulu üye sayısı 6 ile 10.43 arasında değişmiştir. Ele alınan bankaların değişim katsayılarına göre, yönetim kurulu üye sayısında çok fazla değişim olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 6: İstatistiksel Veriler

Bankalar	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma	Varyans	Değişim Katsayısı
Akbank	9	10	9.57	0.5345	0.2857	5.58
Alternatifbank	9	11	9.57	0.7868	0.6190	8.22
Anadolubank	6	9	8	1.4142	2.0000	17.68
Garanti	8	9	8.86	0.3780	0.1429	4.27
HSBC	8	10	8.57	0.9759	0.9524	11.39
İş Bankası	7	11	10.43	1.5119	2.2857	14.50
Şekerbank	8	12	10.43	1.3973	1.9524	13.40
TEB	8	10	9	0.5774	0.3333	6.42
Tekstilbank	6	6	6	0.0000	0.0000	0.00
Turkishbank	6	10	8.57	1.8127	3.2857	21.15
Vakıfbank	8	10	9	0.5774	0.3333	6.42
YKB	10	10	10	0.0000	0.0000	0.00

Kaynak: Bankaların yıllık faaliyet raporları (2005-2011)

Yönetim kurullarındaki değişkenlik değişim katsayısı ile saptanmıştır. Yüzde değişim katsayısı 15'ten küçük olanlar düşük derecede değişken, 16-35 arası olanlar orta, ve 36'dan büyük olanlar yüksek derecede değişken olarak sınıflandırılmaktadır (Upchurch, Wilding ve Hatfield, 1988). Anadolubank ve Turkishbank orta değişken olurken diğer bankalar düşük değişken olmuştur.

Bu çalışmanın sonuçları dikkate alındığında bankaların finansal performansının yönetim kurulu üye sayısı üzerinde etkisi olup olmadığı, ayrı bir inceleme konusu olarak ele alınmalıdır. Yine bankaların ortaklık yapılarının yönetim kurulu yapısı üzerindeki etkisi de incelenmesi gereken diğer bir konudur. Banka yönetim kurullarında bağımsız üye sayısının artırılmasına yönelik Sermaye Piyasası Kurulu'nun yönetmelik niteliğinde çalışmaları bulunmaktadır. 2013 yılında bu yönde ciddi değişiklikler gözleneceği beklenmektedir.

Kamu ve özel bankaların yönetim kurulu üye sayıları arasındaki farklılık, finansal performans verileri de göz önüne alınarak ayrı bir çalışmada ele alınmalıdır.

2005-2011 Yılları Arasında Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Yönetim Kurulları Büyüklüklerine Genel Bir Bakış

KAYNAKÇA

- Adams, R.B. ve Mehran, R. (2008). Corporate Performance, Board Performance, Board Structure, and Their Determinants in the Banking Industry. Staff Reports 330. Federal Reserve Bank of New York.
- Andres, P. ve Vallelado, E. (2008). Corporate Governance in Banking: The Role of the Board of Directors. Journal of Banking and Finance, 32(12), 2570-2580.
- Aygün, M., Taşdemir A. ve Çavdar, E. (2010). Banka Performansı Üzerinde Yönetim Kurulu Büyüklüğünün Etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(3), 67-78.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Bankacılık Kanunu (19.10.2005 tarih 5411 sayılı). İndirilme Tarihi: 15 Nisan 2012, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/Bankacilik_Kanunu.aspx
- Bank For International Settlements (BIS) Basel Committee (2006). Enhancing Corporate Governance for Banking Organisations. İndirilme Tarihi: 15 Eylül 2012, <http://www.bis.org/publ/bcbs122.pdf>
- Belkhir, M. (2008). Board of Directors’ Size and Performance in the Banking Industry. International Journal of Managerial Finance, 5(2), 201-221.
- Boone, A.L., Casares, E.F., Karpoff, M. ve Raheja C.G. (2007). The Determinants of Corporate Board Size and Composition: An Empirical Analysis. Journal of Financial Economics, 85, 66-101.
- Cihangir, M. (2005). Finansal Krizlerin Banka Birleşmelerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Çerçevesinde Kronolojik bir Yaklaşım. Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(1), 99-116.
- Diamond, D. (1984). Financial Intermediation and Delegated Monitoring. Review of Economic Studies, 51, 393-414.
- Ferreira, D., Kirchmaier T. ve Metzger, D. (2010). Boards of Banks. ECGI Finance Working Paper No.289/2010.
- Güloğlu B. ve Altunoğlu, E.A. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 27.
- Jensen, M.C. (1993). The Modern Industrial Revolution, Exit, and the Failure of Internal Control Systems. The Journal of Finance, 48(3), 831-880.

Ahmet B. Oğuz

- Kirkpatrick, G. (2009). The Corporate Governance Lessons from the Financial Crisis. *OECD Financial Markets Trends* 96:2009/1.
- Lehn, K.M., Patro, S. ve Zhao, M.X. (2009). Determinants of the size and Composition of US Corporate Boards: 1935-2000. *Financial Management*, 38, 747-780.
- Lipton, M. ve Lorsch, J.W. (1992). A Modest Proposal for Improved Corporate Governance. *The Business Lawyer*, 48(1).
- Mariscal, M.S., Alonso, P.A. ve Melino, E.R. (2009). Board Determinants in Banking Industry: An International Perspective. 22nd Australasian Finance and Banking Conference.
- Mehran, H., Morrison, A. ve Shapiro, J. (2011). Corporate Governance and Banks: What Have We Learned from the Financial Crisis. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports No:502.
- Merton, R.C. ve Bodie, Z. (2005). Design of financial systems: towards a synthesis of function and structure. *Journal of Investment Management*, 3(1), 1-23.
- Morgan, Donald P. (2002). Rating Banks: Risk and Uncertainty in an Opaque Industry. *American Economic Review*, 92, 874-888.
- Pathan, S., Skully, M.T. ve Wickramanayake J. (2007). Board Size, Independence and Performance: An Analysis of Thai Banks, 2007. *Asia Pacific Financial Markets*, 14(3), 211-227.
- Pearce II, J.A. ve Zahra, S.A. (1992). Board Composition From a Strategic Contingency Perspective. *Journal of Management Studies*, 29(4), 411-438.
- Upchurch, D.R., Wilding, L.P. ve Hatfield, J.L. (1988). Methods to Evaluate Spatial Variability. In: Hosner , L.R. (Ed) *Reclamation of Surface -Mined Lands*. Boca Raton, Florida: Crc Pres, Inc.
- Walker, D. (2009). A Review of Corporate Governance in UK banks and other Financial Industry Entities: Final Recommendations. İndirilme tarihi: 16 Ağustos 2012, http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_261109.pdf
- Zahra, S.A. ve Pearce II, J.A. (1989). Boards of Directors and Corporate Financial Performance. *Journal of Management*, 15(2), 291-334.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AMONG SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Hüseyin Önlem ERSÖZ*, Ramazan KILIÇ**

ÖZET

Türkiye'deki büyük işletmeler Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) faaliyetlerine son 10 yılda önem vermişlerdir. Buna karşın küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ), çeşitli nedenlerle (finansal, insan kaynakları, çalışma koşulları, kültür vb. sorunlar) sürdürülebilir bir çevre için KSS'nin önemli olduğunu fark etseler dahi hayata geçirmekte zorlanmaktadırlar. Bu araştırmanın amacı Nazilli'deki KOBİ'lerin KSS konusundaki durumlarını ve tutumlarını ortaya koyabilmektir. Araştırmanın sorunu, KOBİ'lerin kurumsal sosyal sorumluluk politikalarından hangilerini uyguladıklarını belirlemeye yöneliktir. Araştırma sahası Nazilli'deki 40 KOBİ'yi kapsamıştır. Araştırmada kullanılan SPSS analizlerine göre işletmelerin sahip/yöneticileri ve diğer yöneticileri işletme politikaları (çalışan, çevre, pazar ve toplumla ilişkileri)'nin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: *Sürdürülebilir İş, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, KOBİ'ler, İşletme Politikaları, İşletme Değerleri.*

ABSTRACT

Big Companies have raised Corporate Social Responsibility (CSR) activities in Turkey for ten years. Many small and medium-sized companies (SMEs) couldn't activate their many CSR policies well-done because of the many reasons (financing, accounting, human resources, work places, cultures and others). The aim of this study is to identify the SME's CSR efforts. The aim of this study is to identify and analyze the CSR efforts of SMEs in Nazilli. The research problem was: "Which CSR policies are done by SMEs?" The research area was undertaken at 40 firms in Nazilli. According to SPSS analysis, SMEs owner/managers and other managers play important roles to build CSR (workplace, environmental, marketplace and community relations) policies.

Key Words: *Sustainable Business, Corporate Social Responsibility, Small and Medium-Sized Enterprises, Business Policies, Company Values.*

* Adnan Menderes Üniversitesi, Karacasu Memnune İnci Meslek Yüksekokulu, Aydın, E-posta: hoersoz@adu.edu.tr

** Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aydın, E-posta: rkilic@adu.edu.tr

INTRODUCTION¹

In the present days, business environment, financial, political, and social factors all have impacts and subsequent effects on enterprises. Society, is becoming more sensitive to the environmental, social and ethical issues. As a result, greater awareness of Corporate Social Responsibility (CSR) within the business world has been developing. Corporate social responsibility (CSR), is an approach developed with the concept of sustainable development. CSR is a kind of self-regulation management and organization model (Marrewijk, 2003).

The Committee for Economic Development commented about CSR as: "Today it is clear that the terms of the contract between society and business are, in fact, changing in substantial and important ways. Business is being asked to assume broader responsibilities to society than ever before and to serve a wider range of human values. Business enterprises, in effect, are being asked to contribute more to the quality of life than just supplying goods and services" (Acar & Oksuz, 2008: 209).

CSR means that a company's business model should be socially responsible and environmentally sustainable. It refers to responsible corporate action beyond legal requirements. CSR manifests itself throughout the value chain, in a company's treatment of its employees and in its dealings with the relevant stakeholders (Raynard and Forstater, 2002). Especially, most large-sized companies in Turkey at least have played some roles on sustainable development with their projects, activities or reports.

CSR can benefit all stakeholders, including employees, manufacturers, and consumers, while addressing their social and environmental concerns. Therefore businesses of all sizes, including SMEs, have felt the impact of the above within subsequent changing business environments (Udomthanasansakul, 2011).

Many of the focus studies and works in Corporate Social Responsibility (CSR) have been about big-sized enterprises so far, such as the Corporate Responsibility Index or the Global Reporting Initiative. The very phrase "CSR" implies a certain size of enterprise. This is because big businesses have more abilities and tools than SMEs. They are more international which means facing more pressures than SMEs. But in Europe many enterprises are SMEs which means the society will

¹ Bu çalışma 31 Mayıs-01 Haziran 2012 tarihleri arasında Saraybosna'da Uluslararası Burch Üniversitesi tarafından düzenlenen "International Symposium on Sustainable Development" adlı sempozyumda bildiri şeklinde sunulmuştur.

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

probably expect CSR from SMEs now or later, whether business shape is large or not. At last enterprises which need to improve their quality, have to adopt a more social management style, sustainable business. It is necessary therefore to study the concept CSR in the SME context to understand and know the CSR key success factors that will enable SMEs to compete effectively and succeed in the long run. So this search focuses on the SMEs roles at CSR.

This research paper has been organized in the following order. Subsequent to the introduction, SMEs are briefly explained, followed by the short perspective of CSR. This is followed by the methodology of the study and the results are provided. Finally, the conclusion and recommendations for future research are given for the benefit of the field.

SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

SMEs are important for country economies. Although big companies have strong sources to reach local communities, SMEs are more closer and better relations.

The Definition of SMEs

Over 90% of enterprises in which both the developed and developing countries are SMEs (Aykaç et al, 2008). This means, Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) are playing a major role for the countries' growths on economical and social areas. SMEs are a kind of business concept that is being used in almost all countries. But there is no global definition accepted of SMEs. Different countries use various measures of size depending on total number of employees, total investment or sales turnover. That's why the definition of SMEs varies from country to country. The definition of SMEs depends on the national economy, the level of industrialization, the market size, sector, and according to the method used in the production. European Commission, has got new definition since 2005 to solve this problem.

Table 1 shows that, SMEs have been defined in EU, as enterprises, which employ fewer than 250 employees and which have either an annual turnover not exceeding 50 million Euros, or an annual balance sheet total not exceeding 43 million Euros. The size and diversity of SMEs in Europe is enormous. Eurostat estimates that there are about 20 million enterprises in industry and services of which more than 99% are SMEs with fewer than 250 people employed (Danish Technological Institute [DTI], 2010). In Turkey, enterprises which employ less than 250

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

employees, and annual net sales revenue or fiscal balance sheet is not exceeding 25 million Turkish Liras are called SMEs (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı [KOSGEB], 2012).

Table 1: The definition of SMEs in Europe and Turkey

	Enterprise category	Employees	Turnover or Balance Sheet Total
Europe	Medium-sized	50-249	< 50 Million Euros or < 43 Million Euros
	Small	10-49	< 10 Million Euros or < 10 Million Euros
	Micro	0 - 9	< 2 Million Euros or < 2 Million Euros
Turkey	Medium-sized	50-249	< 25 Million TL or < 25 Million TL / 10,87 Million Euros
	Small	10-49	< 5 Million TL or < 5 Million TL / 2,174 Million Euros
	Micro	0 - 9	< 1 Million TL or < 1 Million TL / 0,435 Million Euros
			1 Euro = 2,30 TL, February 2012

Source: European Commission (2005: 14), www.kosgeb.gov.tr (2012)

The Importance of SMEs in Turkey

Turkey is a functioning market economy. Based on IMF estimates of worldwide GDP, Turkey is the world's 16th largest economy. Turkey's GDP per capita has increased from approximately \$1.300 to \$4.000 in 2000 and exceeded \$10.000 in 2011. Although this level stands at 46% of the EU average, Turkish economy could have reached 6,5% annual growth rate during 2002-2011 (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi [TCMB EDDS], 2012).

The size of the population is close to 75 million, and it is projected to reach 84 million in 2025. Turkey has a young population. The proportion of the population under the age of 24 is 44 percent. This represents a demographic potential that can contribute to economic growth if future policies focus on improving the state of the labor market. Removing rigid labor market regulations, reducing the tax wedge, and, more importantly, enhancing human capital through education reforms are essential policies for accelerating the economic growth rate on a sustainable basis. Currently, the Turkish economy is using less than half of its workforce (Ararat, 2011).

Almost 98,8% of companies are SMEs in Turkey. 61,1% of workers are employed by the SMEs. The SMEs investment rate in all

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

companies is 56,5%. Besides 37,7% of annual production of Turkish Economy is made by these companies (see Table 2). These rates indicate that SMEs have a great power on Turkish society, such as reducing unemployment, flexible production abilities, national economic and social development.

Table 2: Economic indicators of SMEs in Turkey

Economic Indicators	%
SMEs rate in all enterprises	98,8
Employment rate	61,1
Investment rate in all enterprises	56,5
Annual production rate	37,7
Annual given bank credit rate	4
Export rate in all enterprises	8

Source: Bayat (2011:569)

SMEs are closer than the large ones to the markets, have better relations with customers and employees. SMEs generate competition level higher of the sector in which they operate. Besides, the development of SMEs are considered the most efficient instrument for transition economies, which generates sustainable economic growth, employment, poverty alleviation and improvement of national economic welfare. Below are listed the most important factors for the contribution of SMEs to the market economy (Keskin and Senturk, 2010):

- SMEs provide the strength of element of "balance" income spectrum. This balance gains importance in terms of both social and economic sides. These enterprises are the sources of new ideas and discoveries. They contribute to the industries for providing required elasticity.
- SMEs have the opportunity to make a decision more quickly. Because they work with less expense of management and general operating, they have faster and cheaper production.
- SMEs play an important role in creating private initiatives. Also they enjoy large shares in employment and training. These enterprises are the first establishments in which many qualified workers receive technical training.
- SMEs constitute an effective way to expand the manufacturing and industrialization to the whole country.

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

- SMEs are of the situation to be the manufacturer of intermediate goods and inputs of large industrial enterprises.
- SMEs may be effective in increasing quality of life providing some opportunities for small investments to use labor force, raw material and financial sources that cannot be used because of social and political reasons.
- SMEs possess a significant role to fulfill the function to reflect small savings and family savings directly to the investments.

However, due to their structural capabilities and national economic-social policies, SMEs face many problems. In Turkey, most small businesses have capital and management problems which cause functional disorganizations (Ayik & Keskin, 2008). So that SMEs have not only financial problems for investments, but also have nonqualified workers, inexperienced managers, inadequate bank credits, old technologies, standardization deficiencies, corporate management, marketing and sales problems (Aykac et al, 2008).

Today businesses are struggling with a new role around the World. They need to meet the needs of their societies where they live. Organizations are being called upon to take responsibility for the ways their operations impact to societies and the natural environment. Small businesses may not know or have not ability and use the term "CSR", but their close relations with stakeholders such as employees, markets and society often will expect to trust.

"Many SMEs are committed to environmental, social and community responsibility is certainly clear. Much of this will not be called 'CSR' by those who are doing it. Successful SMEs are regularly providing excellent goods and service. They provide employment. They engage their employees and harness their motivation and skills for the long-term success of the enterprise. They recognise the value of informing and consulting employees, and of creating participative workplaces" (European Multistakeholder Forum [EMF], 2004:5).

A SHORT HISTORICAL PERSPECTIVE ON CSR

CSR is not a new concept, it has been in the academic literature since 1950's. But it has not got a universal accepted definition yet.

The Definition of CSR

CSR is an evolving concept that currently does not have a universally accepted definition. For example, according to Canadian Government CSR is understood to be the way firms integrate social,

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

environmental and economic concerns into their values, culture, decision making, strategy and operations in a transparent and accountable manner and thereby establish better practices within the firm, create wealth and improve society (Industry Canada [IC], 2011). And also The World Business Council for Sustainable Development has described CSR as the business contribution to sustainable economic development (Hohnen, 2007). Another definition of CSR is "Operating a business in a manner that meets or exceeds the ethical, legal, commercial and public expectations that society has of business (Raynard & Forstater, 2002). As issues of sustainable development become more important, the question of how the business sector addresses them is also becoming an element of CSR.

CSR is defined by the EU as a concept "whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis." ("Responsible Entrepreneurship", 2003). Here, corporate social responsibility is an approach developed with the concept of sustainable development. CSR is a kind of self-regulation management and organization model. CSR is a kind of concept that describes the relationship between a business and its environment. So that for CSR, any business models should be socially responsible and environmentally sustainable from their impacts.

Views on CSR

Corporate Social Responsibility has existed in name for over 70 years. In academic literature, various authors have referred to a sequence of some approaches, each including and transcending one other, showing past responses to the question to which an organization has a responsibility (Marrewijk, 2003). It is not until Bowen's seminal text that CSR becomes the object of significant academic interest. Bowen in 1953 defines CSR as "the obligations of businessmen to pursue those policies, to make those decisions, or to follow those lines of actions which are desirable in terms of the objectives and values of our society". (Freeman & Hasnaoui, 2010). But the classical view on CSR is "the social responsibility of business is to increase its profits" by legal means (Friedman, 1970). Milton Friedman contributed to the creation of a general CSR theory by asking questions such as "Should companies take responsibility for social issues?" (Friedman, 1970). Managers are only responsible for their shareholders. Profit maximization, is the main responsibility of the business. Other things such as socially responsible

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

activities are a major task of governments (Arslan, 2005). Consequently, the use of organizational resources for the larger good, such as donating to charities, is detrimental to firms since it may decrease profitability or increase product prices or both (Snider et al, 2003).

The modern argument on CSR says that both big enterprises and SMEs are responsible to society as a whole, of which they are an integral part. They should use their resources to improve the welfare of its environment. Consistent with this argument, Carroll identified a model called "The Pyramid of CSR" (see Figure 1).

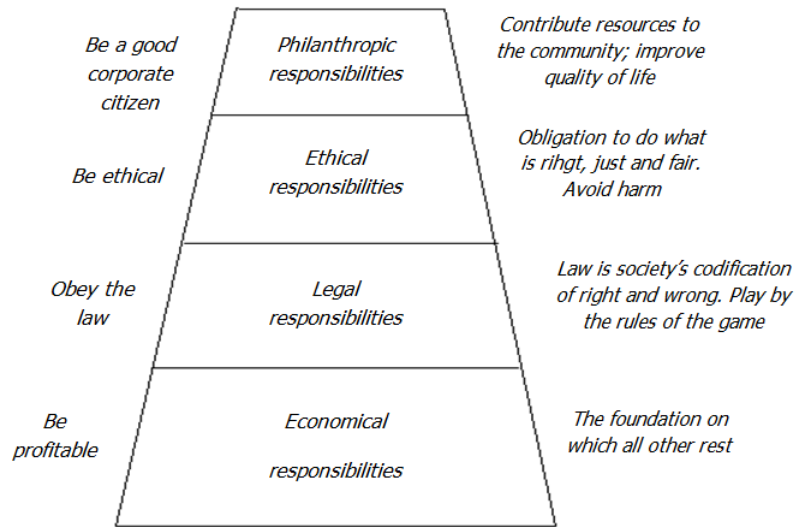

Figure 1: The Pyramid of CSR

Source: Branco M. C. and Rodrigues L. L (2007:10)

Accordingly this model, CSR has four dimensions: economic, legal, ethical and philanthropic (Carroll, 1991). The economic component is business's fundamental responsibility to make a profit and grow. The legal component is their duty to obey the law and to play by "the rules of the game." The ethical component is their responsibility to respect the rights of others and to meet the obligations placed on them by society that ensure these rights. Finally, the discretionary component involves philanthropic activities that support the broader community (Snider et al, 2003). All of these dimensions of responsibilities have always existed to some extent. But it has only been in recent years that ethical and philanthropic functions have taken a significant place (Carroll, 1991). In

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

his model, each dimension of CSR can be examined in relation to the various stakeholders of organization. The modern definitions emphasize that a socially responsible company must have concerns beyond short-term profitability (Mohr, 2001). Obeying the laws is not enough to build a modern society.

The modern view on CSR is defined as briefly explained by E. Freeman's "stakeholder theory". Stakeholders identified and categorized by their "interest, right, claim or ownership in an organization" (Snider et al, 2003). A stakeholder is a part of business that can affect the organization or is affected by the activities of an organization. (Ertuğrul, 2008). Stakeholder theory indicates that shareholders are not the only accountable group for the organizations but also there are another important stakeholders: customers, managers, employees, civil society, suppliers, government, competitors or investors ect. (Wood, 1990). Figure 2, shows that there are six responsibility areas. It is also shows the stakeholders groups. CSR is really about how to manage these six responsibilities. Hence, stakeholder theory provides a useful framework to evaluate corporate social responsibility through social reporting activities.

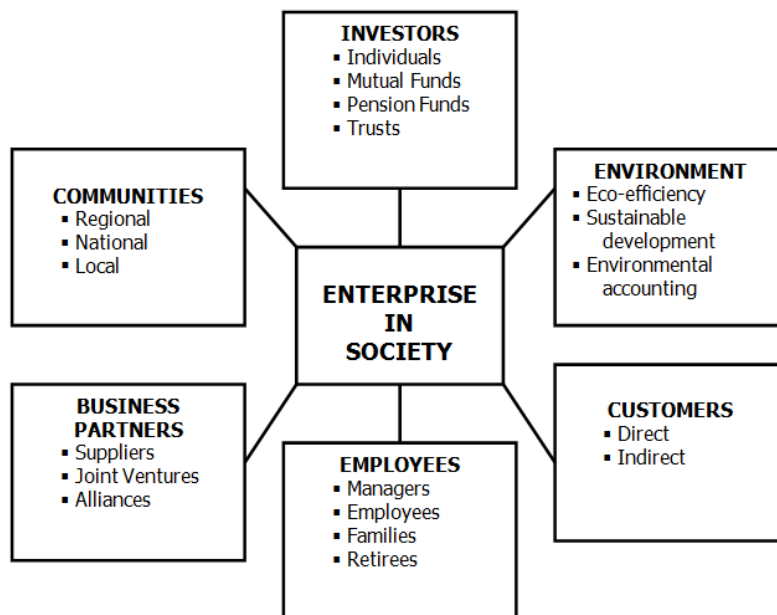

Figure 2: The six responsibility areas in CSR

Source: Palazzi M. and Starcher G. (2006: 9)

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

The growth of corporate social responsibility as an issue in modern society stems from a wide range of events and trends. The trends outlined below are receiving increased coverage by the media (Mamun et al, 2009):

- Changing Expectations of Stakeholders Regarding Business
- Shrinking Role of Government
- Increased Customer Interest
- More Competitive Labor Markets
- Supply Chain Responsibility
- Growing Investor Pressure
- Demands for Increased Disclosure
- New and Emerging Issues

The Relationship between Sustainability and CSR

There is a growing belief that firms can and should pursue strategies that address economic, social, and environmental problems that, if unresolved, may erode the basis for businesses' continuity. Economic sustainability is of fundamental importance to firms and is best reflected in their business models and governance choices. Social sustainability emphasizes the embedded nature of business in society. Issues such as poverty, access to medicine, access to clean water, polarization of income, and social exclusion are all related to the context in which businesses operate. Environmental sustainability considers the impact of economic activities on natural resources, ecological balance, and global warming (Ararat et al, 2011).

Around the world, companies are becoming increasingly aware of the impact of their activities. They are striving to make their business decisions more sustainable by applying the principle of corporate social responsibility (CSR) within the company, in the wider environment they operate in, and in their relationship with suppliers and customers. In line with their own economic interests, businesses – small and large, domestic and international – are starting to share responsibility for the ecological and social situation in their immediate environment. Examples include the protection of human rights, drawing up and implementing employment and environmental standards and minimizing corruption (Conze, 2011). Hence CSR is formulated managing change at company level in a socially responsible manner. This happens when a company seeks to set the trade-offs between the requirements and the needs of the various stakeholders into a balance, which is acceptable to all parties. If companies succeed in managing change in a socially responsible

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

manner, this will have a positive impact at the macro-economic level (European Commission [EU], 2002). The most competitive economy on the world will probably be achieving sustainable development capability by social responsible management.

Corporate Social Responsibility and SMEs

The CSR concept was developed mainly by and for large multinational enterprises. Because of their lower complexity and the strong role of the owner, SMEs often manage their social impact in a more intuitive and informal way than large companies. In fact, many SMEs are already implementing socially and environmentally responsible practices without being familiar with the CSR concept or communicating their activities. These practices are often defined and understood as responsible entrepreneurship by SMEs (EU, 2002). Social responsibility applications of SMEs are affecting by stakeholders. We can say that a stakeholder is a part of a value chain. Stakeholders press each other. Especially SMEs having relationships with international affairs can be affected by through direct supply chain, as well as the development of legislation, getting international standardization or any certifications (Raynard and Forstater, 2002). On the other hand, CSR offers opportunities for greater market access, cost savings, productivity and innovation to SMEs, as well as broader social benefits such as education and community development. Without the incorporation of SMEs into the global 'social' value chain, the aim of CSR will not be met.

MATERIALS AND METHODS

The aim of this study is to identify and analyze the CSR efforts of SMEs in Nazilli. The research problem was: Which CSR policies are done by SMEs in Nazilli?

We used quantitative method to compare multiple forms of data and seeking convergence in the findings. The questionnaire called "Awareness-raising questionnaire corporate social responsibility" was taken from The European Commission Directorate-General for Enterprise (EU, 2012). The questionnaire was used to collect data. It was sent and collected to the managers of SMEs by the authors.

The questionnaire consisted of five major parts (knowledges about managers and enterprises, workplace, environmental, marketplace and community policies), with 36 questions. The research results are used as data material for the analysis. The data analysis was conducted by using

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

the SPSS program and for evaluation and comments, the frequency analysis was used.

The respondents were selected randomly from the members of NASIAD (Nazilli Aktif Sanayiciler ve İş Adamları Derneği - Nazilli Active Industrialists and Business Association). It was established in 1994. NASIAD has 192 members. Because of the limited time and budget we reached only 50 firms. However three questionnaires were incomplete and seven firms refused to participate. Thus, the sample of the survey consists 40 firms (20,8% of the members of NASIAD). The questions of the survey's questionnaire were replied by the managers (owner/managers, general managers or unit directors).

RESULTS AND DISCUSSION

The number of enterprises responding to the survey is 40. The answers to the questionnaire were evaluated by means of frequency analysis. Frequency analysis of responses to the survey results are described separately below. The questions are presented in the Appendix Part.

33 of the respondents are business owner/managers and the others are managers (general managers or unit directors). Only 3 of them are females. 72,5% of those interviewed are university graduates. Only 10% of them are over 50 ages. 70% of the enterprises are between 0-20 years old. Besides 37,5% of them are micro sized, 52,5% of them are small sized and 10% of them are medium sized enterprises.

Workplace Policies of SMEs

The long-term success of enterprises and their ability as an effective entrepreneur often depend on the knowledge, skills, talent, innovative creativity and the motivation of their employees. As an enterprise grows, it will need people that it can rely on and delegate to, so that it can alter the business. According to survey 29 of enterprises encourage their employees to develop real skills and long term careers. 10 of them have partially long-term plans. 37% of them have a process to ensure adequate steps taken against all forms of discrimination both in the workplace and at the time of recruitment. 35% of them have no processes and 8% of them have partially. 77,5% of the enterprises consult with employees on important issues. While 7,5% of them answered "no", 15% of them consult partially. 21 enterprises have suitable arrangements for health, safety and welfare that provide sufficient protection for their employees. 17 of them have partially and 2

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

of them don't have suitable arrangements. While 17 enterprises actively offer a good work-life balance for their employees, by considering flexible working hours or allowing employees to work from home, 18 of them offer partially, and 4 of them do not (see Table 3).

Table 3: Frequency Table of Workplace Policies of The SMEs

QUESTIONS	Yes	No	In Part	Don't Know	Total
Do you encourage your employees to develop real skills and long-term careers (e.g. via a performance appraisal process, a training plan)?	29 72,5 %	10 25%	1 2,5%	-	40 100%
Is there a process to ensure adequate steps are taken against all forms of discrimination, both in the workplace and at the time of recruitment (e.g. against women, ethnic groups, disabled people, etc.)?	15 37,5%	14 35%	8 20%	3 7,5%	40 100%
Do you consult with employees on important issues	31 77,5%	3 7,5%	6 15%	-	40 100%
Does your enterprise have suitable arrangements for health, safety and welfare that provide sufficient protection for your employees?	21 52,5%	2 5%	17 42,5%	-	40 100%
Does your enterprise actively offer a good work-life balance for its employees, for example, by considering flexible working hours or allowing employees to work from home?	17 42,5%	4 10%	18 45%	1 2,5%	40 100%

Environmental Policies of SMEs

Environmental degradation is both a global and a local problem of increasing concern throughout society and therefore also among

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

customers. Further, good environmental performance often makes financial sense. Energy efficiency, pollution prevention, waste minimization and recycling can all result in significant cost-reductions for the enterprises. 60% of enterprises have tried to reduce their energy consumption at least once, 25% of them have tried partially and 15% of them don't have any energy reduction plan. 22 of the enterprises have tried to minimize their waste and maximize recycling while 18 of them have tried partially or not.

Table 4: Frequency Table of Environmental Policies of The SMEs

QUESTIONS	Yes	No	In Part	Don't Know	Total
Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of energy conservation?	24 60%	6 15%	10 25%	-	40 100%
Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of waste minimization and recycling?	22 55%	5 12,5 %	11 27,5 %	2 5%	40 100%
Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of pollution prevention (e.g. emissions to air and water, effluent discharges, noise)?	27 67,5 %	2 5%	5 12,5 %	6 15%	40 100%
Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of protection of the natural environment?	26 65%	2 5%	10 25%	2 5%	40 100%
Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of sustainable transport options?	19 47,5 %	5 12,5 %	9 22,5 %	7 17,5 %	40 100%
Can your enterprise save money by reducing its environmental impact (e.g. by recycling, reducing energy consumption, preventing pollution)?	17 42,5 %	6 15%	12 30%	5 12,5 %	40 100%
Do you consider the potential environmental impacts when developing new products and services (e.g. assessing energy usage, recyclability or pollution generation)?	26 65%	1 2,5%	7 17,5 %	6 15%	40 100%
Does your enterprise supply clear and accurate environmental information on its products, services and activities to customers, suppliers, local community, etc?	30 75%	3 7,5%	5 12,5 %	2 5%	40 100%
Can you think of ways in which your enterprise could use the sustainability of its products and services to gain an advantage over competitors (e.g. recyclability of products, energy efficiency, etc)?	24 60%	4 10%	10 25%	2 5%	40 100%

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

Only 27 of enterprises have tried to use pollution prevention procedures for example effluent discharges, noise. 26 of enterprises exactly have some procedures to prevent the natural environment. But 10 of them have partially protection procedures. 47,5% of SMEs have sustainable transport options (see Table 4).

42,5% of enterprises have ability saving money by reducing their environmental impacts, 30% of them have partially. 65% of enterprises on the research area consider the potential environmental impacts when developing new products and services. 7,5% of managers do not know the impacts of their activities. The number of enterprises supplying clear and accurate environmental information on products, services and activities to customers, suppliers and local community is 30, whether 5 of enterprises have partially procedures and 3 of them do not supply (see Table 4).

We asked the enterprises whether they could think of ways in which their enterprises could use the sustainability of its products and services to gain an advantage over competitors such as recyclability of products, energy efficiency, etc. The ratio of "yes" answers is 60%, "no" is 10%, 25% is "in part". 2,5% of the ratio is "don't know and 2,5% is "not applicable" (see Table 4).

Marketplace Policies of SMEs

Enterprises are basically 'human' organizations that rely on a web of internal and external relationships which are vital for mutual prosperity. The way in which these working relationships are managed is often vital to the success of an enterprise. Good relations with customers and suppliers bring gains for both sides. According the survey 80% of enterprises have policies to ensure honesty and quality in all their contracts, dealings and advertising (e.g. a fair purchasing policy, provisions for consumer protection, etc). 75% of them are supplying clear and accurate information and labelling about products and services, including its after-sales obligations. 17,5% of them supply partially (see Table 5).

27 of enterprises ensure timely payment of suppliers' invoices, but 3 of them don't ensure. 7 of them ensure partially. Only 22 of enterprises have a process to ensure effective feedback, consultation and/or dialogue with customers, suppliers and the other people they do business. Accordingly the survey 72,5% of enterprises try to register and resolve complaints from customers, suppliers and business partners. 25% of

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

them can register and resolve complaints partially. Besides 52,5% of SMEs have been working with other companies or other organizations to address issues raised by responsible entrepreneurship but 15% of them don't work with others (see Table 5).

Table 5: Frequency Table of Market Place Policies of The SMEs

QUESTIONS	Yes	No	In Part	Don't Know	Total
Does your company have a policy to ensure honesty and quality in all its contracts, dealings and advertising (e.g. a fair purchasing policy, provisions for consumer protection, etc)?	32 80%	-	7 17,5%	1 2,5%	40 100%
Does your enterprise supply clear and accurate information and labelling about products and services, including its after-sales obligations?	30 75%	2 5%	7 17,5%	1 2,5%	40 100%
Does your business ensure timely payment of suppliers' invoices?	27 67,5%	3 7,5%	7 17,5%	3 7,5%	40 100%
Does your company have a process to ensure effective feedback, consultation and/or dialogue with customers, suppliers and the other people you do business with?	22 55%	2 5%	14 35%	2 5%	40 100%
Does your enterprise register and resolve complaints from customers, suppliers and business partners?	29 72,5%	-	10 25%	1 2,5%	40 100%
Does your company work together with other companies or other organisations to address issues raised by responsible entrepreneurship?	21 52,5%	5 12,5%	13 32,5%	1 2,5%	40 100%

Community Policies of SMEs

There is a clear connection between a healthy and profitable business and the wellbeing of the community around it. Most small businesses are an integral part of their community and have an active involvement with local aspirations and activities. According to survey

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

35% of enterprises offer training opportunities to people from the local community. 30% of them can offer partially, but 30% of them don't offer any training opportunities. The number of enterprises having an open dialogue with the local community on adverse, controversial or sensitive issues that involve their enterprise is only 15. 14 of them don't have any open dialogues. Accordingly the survey whether 70% of enterprises try to purchase locally, only 4 of them don't have local purchasing relations. 62,5% of enterprises encourage their employees to participate in local community activities such as practical help, employee time and expertise. 60% of SMEs can give regular financial support to local community activities and projects (e.g. charitable donations or sponsorship). 20% of them can support partially, but 17,5% of them cannot (see Table 6).

Table 6: Frequency Table of Community Policies of The SMEs

QUESTIONS	Yes	No	In Part	Don't Know	Total
Does your company offer training opportunities to people from the local community (e.g. apprenticeships or work experience for the young or for disadvantaged groups?)	14 35%	12 30%	12 30%	2 5%	40 100%
Do you have an open dialogue with the local community on adverse, controversial or sensitive issues that involve your enterprise (e.g. accumulation of waste outside your premises, vehicles obstructing roads or footpaths)?	15 37,5%	14 35%	9 22,5%	2 5%	40 100%
Does your enterprise try to purchase locally?	28 70%	4 10%	7 17,5%	1 2,5%	40 100%
Are your employees encouraged to participate in local community activities (e.g. providing employee time and expertise, or other practical help)?	25 62,5%	4 10%	8 20%	3 7,5%	40 100%
Does your enterprise give regular financial support to local community activities and projects (e.g. charitable donations or sponsorship)?	24 60%	7 17,5%	8 20%	1 2,5%	40 100%

Company Values of SMEs

Most small businesses already "do the right thing" or at least do a number of good things. Small and medium-sized enterprises often reflect

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

the existing values and principles of the owner/manager. But few enterprises have put their values into a code of conduct, a statement of good business practice or even a set of simple rules articulating the company's vision, values, responsibilities and ambitions. Accordingly, the survey nearly %85 of SMEs have clearly defined their enterprises' values and rules of conduct. 12,5% of them partially have defined values and 2,5% of them have not defined enterprise values yet. 60% of enterprises told their values to customers, business partners, suppliers and other interested parties. 32.5% of them told partially their values to stakeholders. Hence 60% of SMEs' customers know the enterprises' values and rules of conduct. Respondents explained that 85% of enterprises' employees were aware of the enterprises values and rules of conduct because enterprises tried to train on the importance of their values and rules of conduct. 70% of enterprises train their employees, but 30% of them partially could train (see Table 7).

Table 7: Frequency Table of Company Values of The SMEs

QUESTIONS	Yes	No	In Part	Don't Know	Total
Have you clearly defined your enterprise's values and rules of conduct?	34 85%	1 2,5%	5 12,5%	-	40 100%
Do you communicate your enterprise's values to customers, business partners, suppliers and other interested parties (e.g. in sales presentations, marketing material or informal communication)?	24 60%	1 2,5%	13 32,5%	2 5%	40 100%
Are your customers aware of your enterprise's values and rules of conduct?	24 60%	1 2,5%	15 37,5%	-	40 100%
Are your employees aware of your enterprise's values and rules of conduct?	34 85%	2 5%	4 10%	-	40 100%
Do you train employees on the importance of your enterprise's values and rules of conduct?	28 70%	-	12 30%	-	40 100%

CONCLUSION

CSR and sustainable business is not well-known concept for SMEs in Aydın. Empirical findings show that the perception of CSR is very unclear. Most enterprises heard about CSR concept for the first time with this survey. We can say that at least we reached our aim. Hence enterprises

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

could be noticed business responsibilities and were raised by this survey. We found that the values of the owner/manager are major important keys when deciding on company workplace, environmental, and community policies. Educational level of managers is also important to improve responsible enterprises. But they think that these are unnecessary expenditures for themselves and the society or they have limited ability to apply. On the other hand SMEs' employees can play important roles to reach the new concept of CSR in the future. If SMEs can give safe and healthy workplace conditions with career plans to employees will be highly motivated. That means SMEs give value them as individuals. Being responsible business may be valid unless building trust between managers, employees, customers and local community.

Regardless of size or sector, all companies have some foot prints which are usually negative impacts on the environment. Negative impacts arise through the direct or indirect consumption of energy and resources, the generation of waste and pollutants and the destruction of natural habitats. Not only big enterprises but also SMEs can reduce the destruction of natural habitats. This can be done by new technologies, production procedures, sharing experiences with stakeholders, improving relationship with suppliers, customers and local community or etc. All of these benefits clearly will establish the long-term sustainability and success of SMEs.

REFERENCES

- Acar, Z. & Oksuz, B. (2008). Corporate Social Responsibility and Stakeholder Management: The Case of the Most Admired Companies of Turkey, International Conference on Economic and Management Perspectives Conference Proceedings, October 17-19, 2008, North Cyprus, 206-218
- Ararat M, Yurtoğlu B. B, Suel E and Tura D. (2011). Sustainable Investments in Turkey 2010, International Finance Corporation, Washington
- Arslan, M. (2005). İş ve Meslek Ahlakı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2. Baskı
- Ayık Y. Z. & Keskin G. (2008). KOBİ'lerin Genel Sorunları ve Düşünölen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurumda Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,12(2), 449-481
- Aykaç, M, Parlak, Z, ve Özdemir (2008). Küreselleşme Sürecinde Rekabetin Artırılması ve KOBİ'ler, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

- Bayat, M. (2011). Uluslararası Ticarete Rekabet Gücü Elde Etmede Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Rolü ve Önemi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (16), 567-575
- Branco C. M. & Rodrigues L. L. (2007). Positioning Stakeholder Theory within the Debate on Corporate Social Responsibility, Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies, 12(1), 05-17.
- Caroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management of Organizational Stakeholders, Business Horizons, 34(4), 39-48
- Commission of the European Communities (2002). Communication From the Commission Concerning Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development, 347th final, Brussels, Retrieved 14.02.2012 from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/february/tradoc_127374.pdf
- Conze P. (2011). Corporate Responsibility Ensures Sustainability. In: Aletter F, Von der Burg K. And Zanella I (eds), Corporate Social Responsibility In South Africa As Practiced By South African and German Companies Southern African – German Chamber of Commerce and Industry, Johannesburg, 13-16
- Danish Technological Institute (2010). SMEs and The Environment in The European Union, Retrieved 15.02.2012 from http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/business-environment/files/main_report_en.pdf, 2012
- Ertuğrul, F. (2008). Paydaş Teorisi ve İşletmelerin Paydaşları İle İlişkilerinin Yönetimi, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.f. Dergisi,11, Temmuz-Aralık, 199-223
- European Commission (2005). The new SME definition – User guide and model declaration, Brussels, Retrieved 02.03.2012 from http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf
- European Multistakeholder Forum On CSR: Final results & recommendations (2004). Report Of The Round Table On "Fostering CSR Among SMEs", Brussels, Retrieved 09.02.2012 from http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/documents/29062004/emsf_final_report_en.pdf
- Freeman I. and Hasnaoui A. (2010). The Meaning of Corporate Social Responsibility: The Vision of Four Nations, Journal of Business Ethics, 10(3), 419-443

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility of Business Is To Increase Its Profits, The New York Times Magazine, September 13, Retrieved 22.10.2011 from <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-resp-business.html>
- Hallunovi A. (2011). Identify The Main Characteristics of SMEs The Advantages and Difficulties That SMEs, Face In Shkodra, Retrieved 30.12.2011 from http://www.dukagjinicollege.eu/libri/arjeta_hallunovi.pdf
- Hohnen P. (2007). Corporate Social Responsibility: An Implementation Guide For Business, International Institute For Sustainable Development, Canada
- Industry Canada (2011). Corporate Social Responsibility: Part 1, Retrieved 10.12.2011 from <http://www.ic.gc.ca/eic/site/csr-rse.nsf/eng/rs00129.html>
- Keskin, H. & Senturk, C. (2010). The Importance Of Small And Medium-Sized Enterprises (SMEs) In Economies: Swot Analyses Of The SME Sector In Turkey And Albania, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,3(1), 116-132
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme İdaresi Başkanlığı (2012). KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, Retrieved 19.02.2012 from <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=2>
- Mamun A. M and Ahmed U. Z. (2009). Manager's Vision for Corporate Social Responsibility, European Journal of Scientific Research, 30(4), 631-648
- Marrewijk, M.V. (2003). Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion, Journal of Business Ethics, Netherlands, 44, 95-105
- Mohr, L. A, Webb, D. J and Haris K. E (2001). Do Consumers Expect Companies to be Socially Responsible? The Impact of corporate Social Responsibility on Buying Behavior, The Journal Consumer Affairs, 35(1), 45-71
- Palazzi M. and Starcher G. (2006). Corporate Social Responsibility And Business Success, The European Baha'i Business Forum, France, Retrieved 23.12.2011 from http://centreonphilanthropy.com/files/kb_articles/1269270655EBBF%20Corporate%20Responsibility%20and%20Business%20Success.pdf

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

- Raynard P. and Forstater M. (2002). Corporate Social Responsibility: Implications for SMEs in Developing Countries, UNIDO, Vienna
- Responsible Entrepreneurship "A collection of good practice cases among small and medium-sized enterprises across Europe" (2003). European Commission, Enterprise DG, Brussels
- Snider J, Hill R. P. and Martin D. (2003). Corporate Social Responsibility in the 21st Century: A View from the World's Most Successful Firms, *Journal of Business Ethics*, 48, 175-187
- The European Commission Directorate-General for Enterprise (2012). Awareness-raising Questionnaire: Corporate Social Responsibility, Retrieved 25.03.2012 from, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/campaign/documentation/download/questionnaire_en.pdf
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2012). TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Retrieved 12.02.2012 from <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>
- Udomthanasansakul P. (2011). Factors Affecting The Social Responsibility Of Small And Medium Sized Enterprises In Chiang Mai: Thailand, The New Orleans International Academic Conference New Orleans, Louisiana, USA, 529-536
- Wood D. J. (1990). *Business and Society: Instructor's Manual*, Harper Collins Publishers, New York, USA.

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

APPENDIX: QUESTIONNAIRE

PART 1: Knowledges About Managers And Entreprises

1. What is your position?
a. Owner b. General Director c. Vice of General Director
d. Department Director e. Vice of Department Director f. Other
2. What is your education level?
a. Primary School b. High School c. College d. Faculty
e. Master Degree f. Doctorate
3. What is your gender?
a. Female b. Male
4. How old are you?
a. 18-29 b. 30-39 c. 40-49 d. 50-59 e. 60 or more
5. How many years have been operating your enterprise?
a. 0 -5 b. 6-10 c. 11-15 d. 16-20 e. 20 or more
6. How many employees are working in your enterprise?
a. 0-9 b. 10-49 c. 50-249

PART 2: Workplace Policies

1. Do you encourage your employees to develop real skills and long-term careers (e.g. via a performance appraisal process, a training plan)?
2. Is there a process to ensure adequate steps are taken against all forms of discrimination, both in the workplace and at the time of recruitment (e.g. against women, ethnic groups, disabled people, etc.)?
3. Do you consult with employees on important issues
4. Does your enterprise have suitable arrangements for health, safety and welfare that provide sufficient protection for your employees?
5. Does your enterprise actively offer a good work-life balance for its employees, for example, by considering flexible working hours or allowing employees to work from home?

PART 3: Environmental Policies

1. Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of energy conservation?
2. Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of waste minimization and recycling?

Hüseyin Önlem Ersöz ve Ramazan Kılıç

3. Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of pollution prevention (e.g. emissions to air and water, effluent discharges, noise)?
4. Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of protection of the natural environment?
5. Have you tried to reduce your enterprise's environmental impact in terms of sustainable transport options?
6. Can your enterprise save money by reducing its environmental impact (e.g. by recycling, reducing energy consumption, preventing pollution)?
7. Do you consider the potential environmental impacts when developing new products and services (e.g. assessing energy usage, recyclability or pollution generation)?
8. Does your enterprise supply clear and accurate environmental information on its products, services and activities to customers, suppliers, local community, etc?
9. Can you think of ways in which your enterprise could use the sustainability of its products and services to gain an advantage over competitors (e.g. recyclability of products, energy efficiency, etc)?

PART 4: Marketplace Policies

1. Does your company have a policy to ensure honesty and quality in all its contracts, dealings and advertising (e.g. a fair purchasing policy, provisions for consumer protection, etc.)?
2. Does your enterprise supply clear and accurate information and labelling about products and services, including its after-sales obligations?
3. Does your business ensure timely payment of suppliers' invoices?
4. Does your company have a process to ensure effective feedback, consultation and/or dialogue with customers, suppliers and the other people you do business with?
5. Does your enterprise register and resolve complaints from customers, suppliers and business partners?
6. Does your company work together with other companies or other organizations to address issues raised by responsible entrepreneurship?

PART 5: Community Policies

1. Does your company offer training opportunities to people from the local community (e.g. apprenticeships or work experience for the young or for disadvantaged groups)?
2. Do you have an open dialogue with the local community on adverse, controversial or sensitive issues that involve your enterprise (e.g.

Corporate Social Responsibility Among Small and Medium-Sized Enterprises

accumulation of waste outside your premises, vehicles obstructing roads or footpaths)?

3. Does your enterprise try to purchase locally?

4. Are your employees encouraged to participate in local community activities (e.g. providing employee time and expertise, or other practical help)?

5. Does your enterprise give regular financial support to local community activities and projects (e.g. charitable donations or sponsorship)?

PART 6: Company Values

1. Have you clearly defined your enterprise's values and rules of conduct?

2. Do you communicate your enterprise's values to customers, business partners, suppliers and other interested parties (e.g. in sales presentations, marketing material or informal communication)?

3. Are your customers aware of your enterprise's values and rules of conduct?

4. Are your employees aware of your enterprise's values and rules of conduct?

5. Do you train employees on the importance of your enterprise's values and rules of conduct?

DOĞU GENİŞLEMESİ İŞİĞİNDA AB YAPISAL FONLARI VE MALİ YARDIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sevgi ÇİLİNGİR*

ÖZET

Avrupa Birliği'nin Avrupa içinde ekonomik ve sosyal uyumu sağlamada ve yakın çevresi başta olmak üzere dünyanın geri kalanıyla ilişki yürütmede kullandığı en önemli araçlardan biri mali yardımlardır. Bu çalışma, AB içine yönelik yapısal fonlar ile AB dışına yönelik mali yardımların genel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Çalışma, AB'nin katılım öncesi ve sonrasında mali desteğe yönelik yaklaşımını en çok etkileyen konu olarak Doğu genişlemesinin en büyük aşaması olan 2004 genişlemesine ve katılım dönemini kapsayan 2000-2006 bütçe dönemine ağırlık vermektedir.

Anahtar Sözcükler: *AB, Yapısal Fonlar, Mali Yardımlar, Doğu Genişlemesi*

EVALUATION OF STRUCTURAL FUNDS AND FINANCIAL ASSISTANCE OF THE EU IN VIEW OF EASTERN ENLARGEMENT

ABSTRACT

One of the main instruments used by the EU in providing economic and social cohesion within its borders and conducting relations with the rest of the world, is financial support. This study presents a general evaluation of structural funds within the EU and its financial assistance to its outside world. The study focuses on the 2004 enlargement, which is the most profound phase of Eastern enlargement, and on the 2000-2006 budget period which corresponds to this accession phase.

Keywords: *EU, structural Funds, Financial Assistance, Eastern Enlargement*

* Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Buca, İzmir, E-posta: sevgi.cilingir@deu.edu.tr

GİRİŞ

2003'te 15 üye devlet ve 375 milyon nüfusu barındıran AB, büyük kısmı 2004 tarihinde gerçekleşen Doğu genişlemesiyle birlikte 25 üye devlet ve 450 milyon nüfusu barındırır hale gelmiştir (Kok, 2003: 21). Doğu genişlemesinin 12 aday ülkesinin, 15 üyeli AB nüfusuna oranı %28 iken, GSMH oranı %5 civarındadır.¹ 2007'de 12 yeni üyenin katılımıyla AB'de kişi başı milli gelir %10'luk bir düşüş göstermiş olup, bölgesel farklılıklar iki katına çıkmış, kalkınmada geri kalmış sayılarak desteklenen bölgelerin %60'ı yeni üyelere ait olmuştur (European Union, 2013a). Doğu Bloku'nda yer almış olan ülkelerin liberal ekonomiye geçişte yaşadığı yapısal sorunların yanında, nüfuslarının yüksek oluşuna karşın milli gelirlerinin düşük olması, Doğu genişlemesini AB için ekonomik açıdan en zorlu genişleme aşaması haline getirmiştir. AB bu yükü yönetebilmek için gerek katılım öncesi, gerekse katılım sonrası dönemde Doğu genişlemesi adaylarına çeşitli şekillerde mali destek sağlamıştır. Bu çalışma, Doğu genişlemesinin adaylık süreci ve 2004'te 10 yeni üyenin birden katılımı etkisine odaklı olarak AB'nin yapısal fonlar ve mali yardımların aktörler, karar-alma süreçleri, dağıtım tercihleri ve sorunları ile ilgili bir değerlendirme sunmaktadır.

AB, Birlik içinde ve dışında mali desteği üç farklı kanaldan dağıtmaktadır:

1-Mali Yardım Programları: AB bütçesi

2-Krediler: Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve/ya diğer finans kuruluşları

3-Topluluk Programları: Ülkelerin yıllık ödeme ile katıldığı fonlar

Bütçeden sağlanan mali işbirliği, "AB içi" ve "AB dışı" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım, Birliğin iç ve dış politikası ile bağlantılı olarak, ilgili bütçe kalemleri, yapılandırma ve miktar açısından önemli farklılıkları barındırmaktadır. Üye ülkelere yönelik olan mali yardımlar, genel bütçenin "tarım harcamaları" ve "yapısal harcamalar" başlıkları altında sağlanmakta, üye ülkelerin yönetimlerinin ağırlıkta olduğu bir karar süreci ile dağıtılmaktadır. Bu harcamalar başta Komisyon olmak üzere çeşitli AB kurumları tarafından denetlenmektedir. (Karabacak, 2004: 72) Üye olmayan ülkelere yönelik mali yardımlar ise, genel bütçenin "katılım öncesi yardımlar" ve "dış faaliyetlere yönelik harcamalar" kalemlerinden sağlanmaktadır. Katılım öncesi yardımlar içinde son genişleme sürecinde yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerine yönelik olarak Komisyon tarafından hazırlanan programlar (ISPA, SAPARD ve PHARE),

¹ Rakamlar 1998 yılı verilerine göredir. Bkz. EU Directorate General for Economic and Financial Affairs (2001), 6-7.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

önemli bir yer tutmuştur.² (Karabacak, 2004: 86) "Dış faaliyetlere yönelik harcamalar" adı altında ise üye veya aday olmayan ülke ve ülke gruplarına kalkınma fonu, insani yardım ve gıda yardımlarının yanında demokrasi ve insan haklarını desteklemeye yönelik yardımlar şeklinde mali destek sunulmaktadır. (Karabacak, 2004: 78-79)

Bu çalışmada AB bütçesinden sağlanan mali yardımlar, üye ülkelere yönelik "yapısal fonlar" ile üye olmayan ülkelere sağlanan "mali yardımlar" başlıkları altında değerlendirilmektedir.

YAPISAL FONLAR

Bütçeden ayrılan payın sürekli olarak artırılması ile (1980'lerde yaklaşık %4) 2000'li yılların başında bütçenin %30 civarındaki bir kısmını oluşturan yapısal fonlar, %40 civarında yer tutan tarımsal desteklerden sonra en önemli kalemi oluşturur hale gelmiştir.³ AB tarafından "yapısal politika" ve "bölgesel politika" kavramları ile ifade edilen yapısal fonlar, literatürde daha çok "bölgesel politika" adı altında incelenmektedir. Bunun sebebi fon dağıtımında üye ülkeler veya başka bir ayırım yerine alt bölgelere bölünmüş bir sistemin uygulanmasıdır. (Van der Beek ve Neal, 2004: 588)⁴

Yapısal fonların amacı, iç pazarın daha etkin işleyebilmesi ve gelir dağılımı eşitsizliklerinin giderilmesi, diğer bir deyişle ekonomik ve sosyal uyumlaşmanın sağlanmasıdır. Birlik bu amaç çerçevesinde yapısal fonlara ağırlık vermekle birlikte, kredi türünde dolaylı mekanizmalar ve uyum fonu ile de üye ülkelere destek sağlamaktadır.

Tek senet ile birlikte tek çatı altında toplanan yapısal fonlar, dört mali araç ile aktarılmıştır: Avrupa Sosyal Fonu (*European Social Fund-ESF-1958*), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (*European Agricultural Guidance and Guarantee Fund-EAGGF-1962*), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (*European Regional Development Fund-ERDF-*

² 2004'ten itibaren bu programlara MDA ülkesi olmamasına rağmen Türkiye'den kuruluşlar da katılabilmektedir.

³ 2004 sonrasındaki genişlemelerle kalkınma desteğine ihtiyaç duyan üye sayısı daha da artan AB, 2007-2013 bütçe döneminde, bölgesel politikaya ayırdığı kaynağı yaklaşık %36'ya yükseltmiştir. Bkz. European Commission (2012a).

⁴ AB'deki bölgesel yapı, "NUTS" (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) adıyla bilinmektedir. NUTS, AB'yi "istatistiksel bölgelere" ayırmaktadır. Yapısal fonlar, NUTS-1'in altında, nüfusu 800 bin ila 3 milyon arasında bulunan NUTS-2 seviyesinde uygulanmaktadır. Bkz. European Commission (2012b).

Sevgi Çilingir

1975) ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (*Financial Instrument for Fisheries Guidance* -FIFG-1993).⁵

2000-2006 dönemi için yapısal fonların dağıtımında gözetilmek üzere üç hedef belirlenmiştir:

Hedef 1: Kalkınmada geri kalmış bölgelerin (AB ortalama GSMH'sının %75'inden az gelir sahibi bölgeler) yapısal uyum ve gelişmesinin desteklenmesi.⁶

Hedef 2: Yapısal zorluklarla karşı karşıya bulunan bölgelerin (geri kalmış sayılmamakla birlikte sorun yaşayan bölgeler) ekonomik ve sosyal gelişmesinin desteklenmesi.

Hedef 3: Eğitim, mesleki eğitim ve istihdama yönelik sistemlerin modernizasyonu ve uyumlaştırılması.

Yapısal fonlar bölgesel perspektifle verilmektedir. Bu fonlara benzerlik gösteren ve Komisyonun Bölgesel Politika Direktörlüğü tarafından koordine edilen bir diğer fon türü "uyum fonu"dur (*cohesion fund*) (European Commission, 2005b). İç pazarın oluşumu bölgeler arasındaki farkların kapatılmasına yönelik çabaları tetiklerken, ekonomik ve parasal birliğe geçiş, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkların boyutunu göz önüne sermiştir. Bu nedenle Maastricht Zirvesi'nde kurulması kararlaştırılan ve Edinburg Zirvesi'nde alınan kararla yürürlüğe giren uyum fonu için ilk kez 1993 yılı bütçesine ödenek konmuştur. GSMH'sı Topluluk ortalamasının %90'ından az olan ülkelerin yararlanması için düzenlenen bu fondan Yunanistan, İspanya, İrlanda ve Portekiz faydalanmıştır. 2004'ten itibaren de yeni üyeler yararlanmaya başlamıştır.⁷

Uyum fonu kapsamında çevre ve ulaştırma altyapısına ilişkin projelere %85'e varan oranda mali destek sağlanmıştır. Uyum fonu desteği, ülkenin ekonomik ve parasal birlik kriterlerine erişmek için çabası yetersiz ise (örneğin aşırı bütçe açığı devam ediyorsa) askıya alınabilmektedir, ancak yeni üyelere esneklik sağlanmıştır. (Karabacak, 2004: 73-74; Şen, 2004: 24; TEPAV, 2005) 2004-2006 dönemi için Yaklaşık 16 milyar Euro tutarındaki fonun yarısı, 10 yeni üye için

⁵ Bkz. International UNESCO Education Server for Civic, Peace and Human Rights Education. Structural Funds and Cohesion Fund (2005). EAGGF ve FIFG, 2007-2013 bütçe döneminde "uyum politikası" dışına alınmıştır. Bkz. European Commission (2011).

⁶ Yapısal fonların yaklaşık %70'i Hedef 1'e ayrılmıştır. Dört mali aracın da kullanıldığı Hedef 1 temelli mali desteğin aynı zamanda AB nüfusunun %22'sini kapsadığı belirlenmiştir. Bkz. T.C: Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2005).

⁷ İrlanda ise ortalamasının %101'ini sağlayarak listeden çıkmıştır. İKV (2003), 13-14.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

ayrılmıştır. Yapısal politika kapsamındaki faaliyetler için Topluluğun 2001 bütçesinden 33 milyar Euro ayrılmıştır. Toplam bütçenin %35'ini oluşturan bu oranın %90'ı bölgelere, %10'u ise Uyum fonundan yararlanan ülkelere verilmiştir. (İKV, 2003: 16-17)

2007-2013 bütçe döneminde ise, AB tarafından "uyum politikası" olarak adlandırılan bölgesel politika, üç mali araca sahip olup (ERDF, ESF ve uyum fonu), üç hedeften oluşmaktadır (European Commission, 2014):

Yakınlaşma: 2000-2006 bütçe dönemindeki Hedef 1 ile aynı amaç ve kriterlere sahiptir. ERDF, ESF ve uyum fonu ile desteklenmektedir. Uyum politikası bütçesinin %81,5'ini kapsamaktadır.

Bölgesel rekabetçilik ve istihdam: Yakınlaşma hedefi kapsamına girmeyen gelişmiş bölgeleri içermektedir. Uyum politikası bütçesinin %16'sını kapsamaktadır.

Avrupa sınırsal işbirliği: Bölgeler arasında işbirliği gerektiren ulaşım ve benzeri projeler için tasarlanmıştır. Uyum politikası bütçesinin %2,5'ini kapsamaktadır.

YAPISAL FONLARDA SORUNLAR

Sorun 1: Yapısal Fonlar ve Doğu Genişlemesi

AB bütçesinin 1/3'üne tekabül eden yapısal fonlar, her genişleme döneminde tartışma konusu olmuştur. Fakat 2004'ten itibaren MDA ülkelerinin katılımı, AB'nin yapısal politikasında çok ciddi değişiklikler yapmasını gerektirmiştir.

1994-1999 döneminde harcanan yapısal fonlar (138 milyar) ve uyum fonu (14 milyar) toplamı 152 milyar Ecu'dür. Bu rakam, hedeflenen toplam GSMH oranı olan %0,5'in altında kalmıştır. 2000-2006 döneminde önerilen 275 milyar (ayrıca yeni üyeler için 45 milyar) Ecu hedefi gerçekleştirilememiştir. Bu rakamlar dahi eski standartlara yaklaşmamaktadır. Heijman'a (2001: 169-171) göre, 10 yeni üye eğer 1994-1999 dönemindeki hesaplara göre fon alsaydı, 797 milyar Ecu harcanması gerekecek (%475), yeni üyeler fonların %83'ünü kullanacaktı (Polonya, %60). Eski üyelerin siyasi iradesi bu oranda bir katkıya yetmemiştir.

Genişleme öncesinde Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'nin bölgesel politikaya katkısının önemli oranda artması gerektiği hesaplanmıştır. İngiltere, hem bütçe yükü, hem de destek kapsamından çıkacak bölgeleri sebebiyle bu duruma en tepkili ülke olmuştur. Mart 2003'te hükümetin sunduğu "yeni bölgesel politika" planında İrlanda ve

Sevgi Çilingir

İspanya'nın fon kapsamından çıkarılması ve AB'nin bölgesel destek yetkisinin üye devletlere geri verilmesi istenmiştir.⁸

Komisyon, Almanya ve Hollanda hükümetleri plana karşı çıkmış, gerekirse eski üyelerin desteklerden feragat edebileceğini belirtmişlerdir. Sonuçta bir orta yol bulunmuş, fonların miktarı artmış olsa da, üyelerin kaldıramayacağı mali yüklerden kaçınılmıştır. Fon artışı-ihitiyaç aralığını kapatmak için giderek, özel sektör-kamu ortaklığı özendirilmiştir. (Green, 2005)

Varılan noktada 2000-2006 dönemi için eski üyelere toplam 230 milyar, yeni üyelere ise 25 milyar Euro civarında kaynak tahsis edilmiştir. Eski üyelere İspanya (62 milyar), İtalya ve Almanya (33'er milyar) ile Yunanistan ve Portekiz (27 ve 25 milyar), en fazla fon alan ülkelerdir. Bu ülkelerin her birine düşen yapısal fonlar ve uyum fonu toplamı 10 yeni üyenin tümüne tahsis edilenin üzerinde olmuştur. Yeni üyelere Polonya (13 milyar), Macaristan (3 milyar) ve Çek Cumhuriyeti (2,5 milyar) en fazla fonu elde etmiştir. (İKV, 2003: 16-17)⁹

Sorun 2: Yapısal Fonlar ve Tarım

Genişleme sadece yapısal fonlar üzerinde bir artış baskısı yaratmakla kalmamış, bütçe ile ilgili temel tartışmaları da artırmıştır. Bu bağlamda, Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde yapılan destekler de sorgulanmıştır. Özellikle Polonya'nın üyeliği, sadece yapısal fonların değil, tarımsal desteğin de büyük kısmının bu ülkeye akması anlamına gelebilmektedir. İngiltere'nin bütçe konusundaki itirazlarının en önemli ayağını OTP oluşturmuştur.¹⁰

Süreçte görülen, bütçede yapısal fonların OTP kaynaklı desteğe göre daha önce geldiğidir. Bunun bir nedeni, OTP'nin DTÖ kuralları gereği pazar odaklı hale gelmesidir. Bu durum fiyat desteğinin azalmasına neden olmuştur. AB'nin tarım sektörüne yaklaşımının değişmesi ve yapısal fonların Bütçede tarımsal fiyat desteğine oranla daha kolay kontrol

⁸ Bkz. The United Kingdom Department of Business, Innovation and Skills (2003).

⁹ 2014-2020 bütçe döneminde öngörülen 322 milyar Euro civarındaki uyum politikası kaynakları içinde 2004 sonrasında üye olan Bulgaristan sadece 2 milyar Euro civarında destek alacaktır. Romanya'ya yapılacak 22 milyar Euro civarındaki destek İspanya ve Macaristan'inkine yakındır. Bu dönemde Polonya 72 milyar Euro ile en büyük desteği alacak ülke konumundadır. Bkz. European Commission (2013).

¹⁰ Bir görüşe göre tarım fonlarından yararlanamayan İngiltere'nin, bütçeye en büyük katkıyı sağlayan üyelere biri olarak pay almasını sağlamak için yapısal fonlar etkinleştirilmiş ve bütçede ağırlık kazanması sağlanmıştır. Bkz. Van der Beek ve Neal, 589-590.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

edilebilmesi ile birlikte OTP'nin önceliği azalmıştır. (Heijman, 2001: 165-167)

Sonuçta, tarımsal destek yöntemleri mali yardım niteliğindeki yapısal fonlar birer yatırım olarak düşünülmektedir. Bu sebeple bölgesel politikanın OTP'ye nazaran Birliğin "rekabetçi bir aktör" olma yolundaki gelecek perspektifine¹¹ daha uygun düştüğü iddia edilmiştir.¹² Bu tartışma ortamında AB, 2011 yılında OTP'de son önemli reformu gerçekleştirmiştir. OTP'nin amacının: "Tarımsal sektörün rekabetçiliğini güçlendirmek, inovasyonu teşvik etmek, iklim değişiklikleriyle mücadele etmek ve kırsal bölgelerde istihdam ve büyümeyi desteklemek" (European Commission, 2012c: 3) şeklinde yeniden tanımlanmasıyla birlikte, AB'nin tarımsal destek sisteminin, bölgesel politikada olduğu gibi Lizbon hedeflerine uyumlu hale geleceği beklenebilir.

Sorun 3: Karmaşık Yapı

Fonlar, sanayi politikasından çevreye, sosyal politikalardan Ar-Ge'ye çok geniş bir alana yayılmıştır. Bu açıdan gerek hedef ve araçları, gerekse karar süreçleri açısından basitleştirilmesi istenmiştir. Bu talep hem üye devletler, hem de fon dağıtımında söz sahibi olmak isteyen STK'lar tarafından ifade edilmiştir¹³. Bunun üzerine Komisyon, 2007-2013 dönemi için yapısal politikaların hedef ve araçlarını basitleştirerek yeniden tanımlamıştır. Bu çerçevede toplam 336 milyar Euro'luk katkı hedeflenmiştir. Hedeflerin azaltılması sağlanmaya çalışılmıştır. Yeni hedefler şu şekilde tanımlanmıştır: "uyum ve rekabetçilik" (eski hedef 1); "bölgesel rekabetçilik ve istihdam" (eski hedef 2 ve 3); "Avrupa bölgesel işbirliği" (eski yatay programlar ve balıkçılık fonu). Mali araç sayısı ise 6'dan 3'e indirilmiştir (ERDF, ESF, uyum fonu).¹⁴

FON DAĞITIMINDA AKTÖRLER ve KARAR SÜRECİ

Yapısal fonların dağıtımında Komisyon ve üye devletler başta olmak

¹¹ Bu perspektif Lizbon stratejisi ile belirlenmiştir. Lizbon stratejisi çerçevesinde bölgesel politika değişiklikleri için bkz. European Union (2004).

¹² Genişleme bağlamında tarım ve yapısal fon tartışmaları için ayrıca bkz. Rollo (2005).

¹³ Örneğin bkz. Liarikos (2005).

¹⁴ Bkz. European Union (2004). 2000-2006 döneminde de fonların basitleştirilmesi çabaları görülmektedir. Bu dönemde uyum fonu dışında kalan yapısal fonlarda hedef sayısı 7'den 3'e indirilmiş, fakat karmaşık yapı sorunu devam etmiştir. Bkz. Van der Beek ve Neal, 2004: 594-595.

Sevgi Çilingir

üzere, çeşitli AB kurumları ve üye devlet içi ve dışında yer alan çeşitli aktörler değişen oranlarda söz sahibidir. Yapısal fonların aktarılacağı politikanın hazırlanmasında, AB bütçesinde ve fon dağıtımında Komisyon, Parlamento ve Konsey yetkilidir. Ekonomik ve sosyal uyuma yönelik tüm kararlarda Ekonomik ve Sosyal Komite ile, sosyal politikadan çevreye uzanan ve fonların kullanımında kapsanan tüm alanlarda alınacak kararlarda danışılma şartı bulunan Bölgeler Komitesi, dolaylı etkiye sahiptir. Ülke kalkınma programının hazırlanması, Konseyde görüşülmesi ve fonların yerel birimlere yönlendirilmesinde üye devletler, fon sağlanacak spesifik programların hazırlanması, takibi ve raporlanmasında üye devlet kurumları sorumludur. STK'lar, özel sektör ve yerel yönetimler, ulusal ve bölgesel düzeyde, üye devletin izin verdiği ölçüde etkindirler. AB düzeyinde, bağlayıcı olmayacak biçimde (örneğin Bölgeler Komitesi kanalı ile) etkili olabilmektedir. (İKV, 2003: 9-10; Şen, 2004: 16)

2004 genişlemesi döneminde yapısal fonların miktar ve dağılımı, Komisyon ve Parlamento tarafından sunulan önerge ve Konsey'in temel kuralları tasarlamasının ardından Komisyon'da üye devletlerin ihtiyaçlarına yönelik olarak üye devlet ve bölgelerin kalkınma planları ile istişare edilerek belirlenmiştir. Komisyon aynı zamanda fonların kullanımını sağlamakta, izlemekte ve denetlemektedir. (İKV, 2003: 14-15; Karabacak, 2004: 76-77; Şen, 2004: 18-21)

Süreç, yerel ve bölgesel kurumlar ile AB kurumlarının bir arada çalışması ile gerçekleşmektedir. Bölgesel politikalar "yetki ikamesi" (*subsidiarity*) ilkesine göre düzenlenmiştir. Bölgeyle ilgili kararın halka yakın merciler tarafından alınması amaçlanmıştır. (Şen, 2004: 17) Fakat bu yakınlığın derecesi, yani merkezîyetçilik oranı, üye devletin yapısına göre değişebilmektedir. Yetkili kurum merkezîyetçi devletlerde bir hükümet organı iken, federal sistemlerde yetki hiyerarşik olarak dağılmaktadır. Bu konudaki farklı yaklaşımlar, ulus-devlet - bölge tartışmalarında ortaya çıkmaktadır.

YAPISAL FONLARDA AB, ULUS-DEVLET, BÖLGE TARTIŞMASI

Gerek küreselleşmenin dinamikleri, gerekse Avrupa bütünleşmesinin gerekleri, ulus-devletin kalkınma konusundaki yetkisi üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bölgesel politika ve bununla ilgili olarak yapısal fonlar, bu siyasi güç tartışmasının yaşandığı alanlardan biridir.

Daha önce ulus-devlet temelinde sürdürülmekte olan bölgesel politikalar, 1970'lere dek sorgulanmamıştır. 1975'ten itibaren AT, mali araçlarını bölgesel farkları göz önünde bulundurarak geliştirmiştir. Böylece daha önce birbiri aleyhine işlemekte olan üye devlet bölgesel politikaları,

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

Topluluk hedefleri doğrultusunda ve genel refaha hizmet edecek biçimde uyarlanmıştır.¹⁵

Karar alma süreçlerinde görüldüğü gibi, burada Birliğe tam bir yetki devri söz konusu değildir. Hatta "yetki ikamesi" prensibi getirilmiştir. Üye devletler, bölgelerine yönelik programları hazırlamakta, sunmakta ve elde ettikleri kaynakları bölgelere ulaştırmaktadırlar. Birlik kurumları "kimin ne kadar alacağı"na mikro ölçekte karar veremese de, Konsey üye devletlerle birlikte makro dağılımı belirlemekte, Komisyon da bölgelerin büyüklük sınıflandırması, istatistiksel ölçümü¹⁶ ve fon kullanımının takibini gerçekleştirmektedir.

Bölgesel politika konusunda İngiltere'nin başı çektiği "Birlik - üye devlet" tartışması dışında, "üye devlet - bölge" tartışması da devam etmektedir. "Bölgesel politika, bölgeleri ulus-devlet karşısında güçlendiriyor mu?" sorusuna, farklı bakış açılarına göre farklı cevaplar verilebilmektedir.

"Hayır" diyenler, bölgeselleşme ile bölgecilik arasındaki farka vurgu yapmaktadırlar. "Bölgecilik", ortak etnik/kültürel/tarihsel özelliklere sahip bölgelerin merkezi yönetimden bağımsızlığını ifade etmekle birlikte, AB politikalarının yöneldiği hedefin "bölgeselleş(tir)me" olduğu vurgulanmaktadır. Bölgeselleşme, siyasi değil, yönetsel bir kavram olup, Birlik ile devlet politikalarının halka yakınlaştırılması anlamına gelmektedir. (Özel, 2004; Şen: 13) Yerel yönetimlere bu çerçevede önem verilmeyle birlikte, AB bölgesel politikası üye devletin yönetim yapısı ve kararlarına göre değişik biçimlerde uygulanır. Son karar mercii, bahsedildiği üzere, üye devletin yetkilendirdiği kurumlardır. Bu kurumlar aksi istenmedikçe merkezi otoritenin altında kalır.

"Evet" diyenler için "Bölgeselleştirme" yönetsel bir kavram olabilir, ancak vardığı nokta AB'nin ifade ettiği "Bölgeler Avrupası", veya İngiltere'nin ifade ettiği şekliyle "yeni bölgecilik"tir¹⁷. Bu kavramlardan anlaşılacak, Avrupa bütünleşmesinin yürütücüsü olarak, şimdiye kadar var olan üye devletler yerine, Avrupa'nın bütün bölgelerinin federal bir biçimde birleştirilmesine yönelik bir süreçtir. "...Avrupa Birliği Bölgeler

¹⁵ Zaten fonlarla sağlanan "aktif bölgesel politika" dışında, Birliğin iç pazarın kurulabilmesi için devlet yardımlarını kısıtlama pratikleri de "reaktif bölgesel politika" şeklinde isimlendirilebilir. Bkz. Van der Beek ve Neal, 2004: 596-598.

¹⁶ Bölgesel politikanın mali araçları kriterleri AB tarafından, fakat sınırları üye/aday devletler tarafından belirlenen NUTS II'ye göre dağıtılmaktadır. Bkz. Şen, 2004: 8-10.

¹⁷ İngiltere'de yeni bölgecilik ile ilgili tartışmalar için örneğin bkz. Tomaney (2013).

Sevgi Çilingir

Şartı, AB Yerellik Şartı, AB Stratejik hedefler 2000-2005, NUTS, Stratejik Bölge Planları ve ilgili projeler, Birlik fonları, üye olacak ülkeler için İlerleme Raporları ve Katılım Belgeleri vb. neoliberal anlamda küreselleşmeyi sağlamak için bölgeselleşmeye uygun ortamı yaratmaktadırlar.” (Çalt, 2005: 6) denmektedir. Sonuçta beklenen, yerel-bölgesel düzey-AB düzeyi ilişkisinin artarak ulus-devlet karar süreçlerini geri plana itmesidir. (Çalt, 2005: 4-6)

Kimi araştırmacılara göre ise, yukarıdaki sorunun cevabı “Bazen”dir. Birlikten sağlanan yapısal fonlar, NUTS şemalarına göre bölgelerin belirlenmesinden ihtiyaca göre planlanmasına, dağıtımından denetimine dek üye devletin yetkisine bırakılmıştır. Burada, fonu kullanan “bölgesel kalkınma ajansları”nın yapısı önemlidir. Genellikle içlerinde merkezi ve/ya yerel bürokrasi, özel sektör ve STK’lar yer almaktadır. Finansman ve yönetim yapısı ise, bölgelerin siyasi gücünü gösteren etmenlerdir. Finansmanda AB fonları, özel sektör payı ve kamu desteği oranı, yönetimde ise merkezi devletle yapısal ilişkileri, bu kurumların özerklik derecesinin ülkelere göre değiştiğini göstermektedir. Üye ülkelerde yapılan çalışmalar, üyelik öncesinde değişim göstermeyen merkez-bölge ilişkilerinin, üyelikle birlikte var olan durumu “katladığını” göstermiştir. Yukarıdaki saptamalar ve güçlü bir bölgesel otorite yapısının olduğu ve devletin AB fon sistemini bu yapıyı değiştirmeden kullandığı durumda, bölgesel “gücün” arttığı şeklindeki değerlendirmeler,¹⁸ üye devletlerin, AB kurumlarının ve ulus-devlet altındaki bölgelerin AB bölgesel politikasında sadece belirli durum ve koşullarda güç sahibi olduğunu, bu üç aktör grubundan hiçbirinin tek başına hakim konuma gelmediğini göstermektedir.

ÜYE OLMAYAN ÜLKELERE YAPILAN MALİ YARDIMLAR

AT, 1960’lardan itibaren üçüncü ülkelerle veya ülke grupları ile ortaklık anlaşmaları imzalamaktadır. Bunlar üç amaçtan - kalkın(dır)ma, serbest ticaret ve tam üyelik - bir veya birkaçına yönelik olabilmektedir. (Karluk, 2005: 301) Mali yardımlar, özellikle kalkınma veya tam üyelik amaçlanıyorsa, bu anlaşmalar çerçevesinde önemli yer tutmakta, yardımların devamı imzalandığı ülkede istenen siyasi ve ekonomik gelişmelere bağlanmaktadır. Bu şekilde mali yardımlar, AB’nin üçüncü ülkelerle ilişkilerini geliştirmek ve üçüncü ülkeye fayda sağlamak yanında,

¹⁸ Bkz. Ferry ve McMaster, 2005: 32-35; Çalt, 2005: 14-15. Türkiye’de kurulacak bölgesel kalkınma ajanslarının ülkeyi eyalet sistemine götürdüğü endişeleri ve bunların kurulması için uygun NUTS seviyesi konusunda bkz. Çalt, 2005: 13; Çelik, 2005: 29-31.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

etkin bir yaptırım mekanizması işlevi yüklenmektedir.

KATILIM ÖNCESİ YARDIMLAR: MDA ÜLKELERİ

AB'nin üye devletler dışındaki ülkelere sağladığı en kapsamlı yardımlar, gelişmekte olan ülkeleri üyeliğe hazırlamaya yönelik olmuştur. Birliğin aday ülkelere yönelik yardımları, Ankara Anlaşması Katma Protokolünde olduğu gibi Topluluk ile aday ülke arasında yapılan anlaşmalarda yer almakla birlikte, aday ülkeler coğrafi ve diğer bazı nitelikleri sebebiyle değerlendirildikleri ülke gruplarına yönelik yardımlardan da faydalanabilmektedir.¹⁹

Doğu Bloku'nun çökmesiyle birlikte AB, Avrupa kıtasında etkin bir aktör olmak üzere buradaki ülkelerle yakın bir işbirliği içine girmiştir. Baltık ülkeleri ile "ticaret ve ekonomik işbirliği", "serbest ticaret" anlaşmaları ile başlayan ilişkiler, 1990'ların ilk yarısında 10 MDA ülkesiyle "Avrupa Anlaşmaları"nın imzalanması ile genel bir çerçeve kazanmıştır. Bu anlaşmalar, tam üyelik taahhüt etmemekle birlikte, AT- Türkiye arasındaki gibi birer ortaklık anlaşmasıdır. (Karluk, 2005: 309-313) Avrupa Birliği, 10 MDA ülkesini üyeliğe hazırlamak amacıyla belirlediği "Katılım Öncesi Stratejisinin" mali boyutu, üç ayrı programdan oluşmaktadır: ISPA, SAPARD ve PHARE. ISPA, Komisyonun Bölgesel Politika Direktörlüğü; SAPARD, Tarım Direktörlüğü; PHARE, Genişlemeden Sorumlu Direktörlük tarafından yönetilmiştir. (European Commission, 2005a)

AB üyelerinin yapısal fonları ve uyum fonuna benzer nitelikte olan bu programlar bütçenin "Katılım Öncesi Yardımlar" başlığı altında yer almıştır. 1266/99 sayılı Konsey Tüzüğü hükümlerine göre Komisyon, söz konusu üç enstrüman arasında koordinasyonun sağlanmasından sorumludur. Hibe nitelikli bu yardım programlarında, Katılım Ortaklığı Belgelerinde yer alan ilke, öncelik ve koşulların esas alınarak, bu ülkelerle yapılan Ortaklık Anlaşmalarının genel yasal çerçevesi içinde yardım kullanılmasıdır. (Karabacak, 2004: 86) Bu üç mali enstrüman, Doğu genişlemesinin tamamlanmasıyla birlikte devre dışı kalmıştır. Son olarak 2000-2006 bütçe dönemi için planlanmış, 2007-2013 bütçe döneminde yerini diğer aday ülkeler için öngörülen IPA'ya (Katılım Öncesi Yardım Enstrümanı) bırakmıştır. (European Union, 2007a)

ISPA (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession* – Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Enstrümanı), 1267/1999 sayılı Konsey Tüzüğü ile kurulmuş, 2000-2006 dönemi için hazırlanmıştır. Ulaştırma ve çevre

¹⁹ Kıbrıs, Malta ve Türkiye'nin MEDA programında yer alması buna örnektir.

Sevgi Çilingir

sektörlerinde yürürlükte olan AB mevzuatına aday ülkelerin uyumunu hızlandırmak ve ülkelerin Trans-Avrupa ağlarına bağlantısını sağlamak amaçlı bu araç, ekonomik ve sosyal uyumlaşma alanında yer alan çevre ve ulaştırma politikalarına ilişkin yatırımları desteklemiştir. ISPA, sektörler ve öncelikler açısından üye ülkelere verilen uyum fonuna benzer bir yaklaşım sunmuştur. (Karabacak, 2004: 86)

Proje sahipleri, çeşitli kurumlar, belediyeler ve özel sektör kuruluşları olarak öngörülmüştür. Maliyeti çevre konusunda 6 ila 100 milyon, ulaştırma alanında ise 6 ila 300 milyon Euro arasında olan projeler kabul edilmiş, maliyetlerin %75'i fondan, %25'i AYB veya başka uluslararası veya ulusal kaynaklardan karşılanmıştır. Ülkeler arasındaki paylaşımı, nüfus, GSYİH ve yüzölçümüne göre belirlenen ISPA'ya yılda ortalama 1 milyar Euro ayrılmıştır. (Karabacak, 2004: 86-87)

SAPARD (*Special Accession Program for Agriculture and Rural Development*- Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı), ISPA ile aynı dönemde Konsey Tüzüğü ile kurulmuştur. Amacı, aday ülkelerin OTP ve tek pazara katılım yönündeki hazırlıklarının desteklenmesi, kalkınma hedefleri ve müktesebat uyumunun sağlanmasıdır. Mali destek her ülkenin ihtiyaç alanlarına göre yönlendirilmiştir. Çiftçi nüfusu, kişi başı GSYİH ve tarımsal alana göre paylaştırılan SAPARD'ın toplam tutarı yılda ortalama 500 milyon Euro olmuştur. Program, proje maliyetinin genellikle %75'ini, bazı durumlarda tamamını üstlenmiştir. (Karabacak, 2004: 88-89)

Projenin seçimi, yönetimi, finansmanın ayarlanması ve kontrollerin yürütülmesinden aday ülkelerdeki SAPARD ajansları sorumlu olmuştur. Bu ajanslar Tarım Bakanlıkları altında, çeşitli yapılarda kurumlar olarak faaliyet göstermiştir. EAGGF kurallarına uygun olarak üye ülkelerde kurulmuş olan "Ödeme Ajansları"na benzer biçimde faaliyet göstermeleri ve katılımdan sonra Ortak Tarım Politikası için ödeme ajansı olabilmeleri öngörülmüştür. Aday ülkelere yeni ve önemli sorumluluklar devreden, merkezîyetçi olmayan bu tarz bir yaklaşım, AB'nin dış yardım programları için radikal bir adım olarak nitelendirilmiştir. (Karabacak, 2004: 89)

PHARE (*Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy*- Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması için Eylem), 1989'da 3906/89 sayılı Konsey Tüzüğü ile, Polonya ve Macaristan'daki reform sürecine ve ekonomik ve siyasi geçiş destek için oluşturulmuştur. 1990'ların başında Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Arnavutluk ve Yugoslavya'yı, giderek aday olan MDA ülkelerini kapsar hale gelmiştir. MDA ülkelerinin katılımı öncesinde en önemli yardım mekanizması olmuş, siyasal ve ekonomik rejim değişikliği

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

konusunda AB'ne baskı gücü sağlamıştır. Doğu genişlemesinin tamamlanmasıyla birlikte MDA ülkeleri açısından devre dışı kalan PHARE Programı, hedef ülkelerde Topluluk müktesebatının uygulanmasına ilişkin kapasite oluşturmak üzere idari destek ile, AB'nin çevre, ulaşım, sanayi, ürün kalitesi, çalışma koşulları gibi öncelikli alanlarında gerekli yatırımları harekete geçirerek, aday ülkelerin sanayilerini ve temel altyapılarını Topluluk standartlarına çıkarmayı hedeflemiştir. (Karabacak, 2004: 89-90)

PHARE Programı, 1989-1997 arasında, *talep odaklı* bir yaklaşım sergilemiş, teknik bilgi ve yardım ile gerektiğinde insani yardım sağlamaya odaklanmıştır. 1997 Lüksemburg zirvesinde alınan karara göre *katılım odaklı* bir yaklaşıma geçilmiş, mali kaynaklar her bir aday ülke için Katılım Ortaklığı Belgesinde tanımlanan önceliklere yöneltilmiştir. Ülkelerin ekonomik geçiş sürecinde ilerleme kaydetmelerinin sonucu olarak, teknik yardım talebi düşmüş, altyapı ve çevreyi koruma alanlarında yatırım desteğine ihtiyaç artmıştır. (Karabacak, 2004: 89-90)

PHARE'nin karar alma sistemi, MDA ülkelerinin adaylıktan üyeliğe geçişi yaklaştıkça değişmiştir. PHARE, önceden (*ex-ante*) kontrole dayanan, "Yerinden Uygulama Sistemi" (*Decentralised Implementation System-DIS*) temelinde yönetilmiştir. Bu sistemde ihale ve sözleşme kararları yararlanıcı ülke tarafından alındıktan sonra Komisyon onayı ile yürürlüğe girmiştir. Üyelik sırasında faydalanılacak olan yapısal fonlar ise, yine yerinden, ancak sonradan (*ex-post*) kontrol içeren bir uygulama sistemiyle yönetilmiştir. Üyeliğe doğru ise, yapısal fonlara geçişe hazırlık ve katılım sonrasında PHARE projelerinin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla, "Genişletilmiş Yerinden Uygulama Sistemi"ne (*Extended Decentralised Implementation System- EDIS*) geçilmiştir. EDIS, aday ülkelerin Topluluk kaynaklarının yönetimine ilişkin tüm sorumluluk ve yükümlülükleri üstlenmelerini öngörmüştür. (Karabacak, 2004: 90-91)

DİĞER ÜLKELERE YÖNELİK MALİ YARDIMLAR

Batı Balkanlar: CARDS

Batı Balkanlar, Soğuk Savaş döneminin ardından 1989'da başlatılan PHARE ile, 1996'da başlatılan OBNOVA programları ile desteklenmiştir (European Union, 2007b). 2003 Selanik zirvesinde ise Batı Balkan ülkeleri, AB genişleme stratejisine dahil edilmiştir. Aday ülkelerle imzalanan Katılım Ortaklığı Belgelerine benzer şekilde hazırlanan "Avrupa Ortaklıkları" belgelerinde, her ülke için katılım hedefine yönelik kısa-orta-uzun vadeli hedef ve stratejiler belirlenmiş, mali yardımların buradaki önceliklere göre

Sevgi Çilingir

tahsis edilmesine karar verilmiştir. CARDS (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization*-Yeniden Yapılandırma, Kalkınma ve İstikrar için Topluluk Desteği) ülkelerinin genişlemeye dahil edilmesi sonucunda program, Komisyonun Genişlemeden sorumlu Direktörlüğü'ne devredilmiştir (2005). Bölgesel programlar ise, EuropeAid İşbirliği Ofisi tarafından yönetilmiştir. (European Commission and the World Bank, 2005) CARDS, üye ülkeler ve hedef ülkelere özel kuruluşlar ve kamu kurumlarının eşit şartlarda katıldığı ihaleler sonucunda sağlanan hibe yardımı şeklinde yürütülmüştür. (Karluk, 2005: 333)

Öncelikli amacı Avrupa kıtasının güvenliği ve insani sebepler açısından kriz içindeki bölgelere altyapı desteği ve uzlaşma zemini sağlamak olan program, yöneldiği ülkelerde barış koşullarının iyileşmesi sonucunda devletin yeniden yapılandırılması, serbest piyasaya uyum ve adaylığı öngörülen bu ülkelerde AB müktesebatı ile uyumlaşma süreci için kullanılmaya başlanmıştır. 2000-2006 dönemi için CARDS'a 5 milyar Euro aktarılmıştır. 2007-2013 bütçe döneminde CARDS, yerini farklı enstrümanlara bırakmıştır. AB dış yardım enstrümanları içinde sayılan ENPI (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*-Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı) ve "İstikrar Enstrümanı" dışında, eski CARDS ülkelerine en büyük mali destek, IPA (*Instrument for Pre-Accession*- Katılım Öncesi Destek için Mali Araç) ile sağlanmaktadır.²⁰

BDT Ülkeleri: TACIS

BDT ülkelerine yönelik TACIS (*Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States*-Bağımsız Devletler Topluluğu'na yönelik Teknik Destek) ise, 1991'den itibaren Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerine serbest piyasa ekonomisine geçişte teknik destek sağlamayı amaçlayan bir programdır. Programın başta üç temel hedefi bulunmaktadır: Piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş, ortaklığın ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi, ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonu. BDT üyesi bu ülkelerle 1990'ların sonuna dek "ortaklık ve işbirliği anlaşmaları" imzalanmış, bir kısmı yürürlüğe girmeyen bu anlaşmalar yoluyla söz konusu ülkelerin demokrasi düzeyleri ve ekonomik yapılarının AB'ne yakınlaştırılması amaçlanmıştır. (Karabacak, 2004: 80; Karluk, 2005: 328-330)

²⁰ Bkz. European Commission (2009). Komisyonun IPA teklifinde, CARDS kapsamındaki ülkeler henüz resmi aday statüsüne kavuşmadan önce "potansiyel aday" ve "ön aday" gibi terimlerle bahsedilmiştir. European Commission (2005a); Commission of the European Communities (2004b): 2, 34.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

2000'de, 99/2000 no.lu tüzük ile TACIS, kurumsal reformlardan kalkınma desteğine, çevreden nükleer güvenliğe çok geniş kapsamda düzenlenmiştir. 1991-2000 arasında 4,5 milyar, 2000-2006 dönemi için 3 milyar Euro'nun üzerinde kaynak tahsis edilmiştir. Programın kapsamı ve yönetimi Komisyon içinde iki alt birim olan Dış İlişkiler Direktörlüğü (siyasi yönelim ve çok-yıllı programlama) ile EuropeAid İşbirliği Ofisi (proje döngüsü ve yıllık programlar) tarafından gerçekleştirilmiştir. (European Commission, 2005f)

Rusya Federasyonu, Ukrayna, Belarus, Moldova, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan'ı kapsayan TACIS, 2000-2006 bütçe dönemi ile sona ermiştir. 2009'da Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Belarus, Moldova ve Ukrayna, 2004 yılında başlatılan Komşuluk Politikasının yanı sıra, 2009'da belirlenen "Doğu Ortaklığı" adlı bölgesel destek ve işbirliği çerçevesine alınmıştır. Ayrıca Karadeniz kıyısında bulunan ülkelerle 2008'de "Karadeniz Sinerjisi" adı verilen süreç başlatılmıştır. Diğer TACIS ülkelerine destek farklı isimde ortaklıklarla yürütülmektedir. (European Union, 2013c)

Akdeniz: MEDA

Avrupa - Akdeniz Ortaklığı, 1960'larda imtiyazlı ticaret anlaşmaları ile başlamış, 1970'lerde ekonomik ve mali işbirliğini de içine alarak genişlemiştir. Bu bölgede yer alan ülkeler, eski sömürgelerden İsrail'e, Filistin'den Malta ve Kıbrıs'a uzanan farklı sosyo-ekonomik yapılar içermektedir. 1990'lara dek Akdeniz ülkeleri ve AB üyeleri arasında farklı seviyede ilişkiler kurulmuş, ikili anlaşmalar seviyesinde kalınmıştır. Akdeniz'in tüm topluluk için önemi, bölge ülkelerinin Birlik için ABD'den sonraki en önemli ticaret ortağı olması, AB'ne ticaret, turizm ve DYY bağımlılığı olması, yasal ve daha çok yasa dışı göçmen işçilere kaynaklık etmesidir. (Karluk, 2005: 320-322)

Bu ülkelerdeki kalkınma eksiklikleri ve krizler, AT ülkelerini gerek ekonomik açıdan, gerekse sosyal açıdan etkilemektedir. AB'nin etrafında güvenlik ve istikrarı sağlamak için bu bölgeye daha bütüncül ve daha kapsamlı bir yaklaşım gereği ortaya çıkmıştır. İspanya'nın üyeliği de, ticari faaliyetlerinin ve güvenlik önceliklerinin bulunduğu Akdeniz ülkelerine yeni bir yaklaşım getirilmesi için itici güç oluşturmuştur (Ciechanowski, 2005). 1995'te yayımlanan "Barselona Deklarasyonu" Avrupa - Akdeniz Ortaklığı'nın temel belgesi olmuştur. Amaç, 2010 yılına kadar bölge ile AB arasında bir serbest ticaret alanı inşa ederek istikrar ve refah yaratmaktır.

Sevgi Çilingir

AB, bu kapsamda gerçekleştirilecek bir reform sürecinin sosyal ve ekonomik sonuçlarına ve istikrar ortamı için gereken sosyo-ekonomik dengeye büyük miktarda mali destek sunmayı yükümlenmiştir. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, siyaset, güvenlik, ekonomi ve finans ile, kültürel ve insani konulara dair çok boyutlu bir perspektifle ele alınmıştır. (European Commission, 2005d)

Avrupa - Akdeniz Ortaklığının yürütülmesinde başlıca mali enstrüman olarak, Konsey yönetmeliği ile MEDA (Akdeniz Kalkınma Yardımları) Programı kurulmuştur. Daha önce ortaklık ve işbirliği anlaşmaları çerçevesinde bulunan mali protokoller ve teknik yardımlar, bu programın çatısı altında toplanarak tutarlılık ve saydamlık sağlanmaya çalışılmıştır. 1996 – 1999 döneminde 3.5 milyar, 2000 – 2006 dönemi için ise 5 milyar ecu tutarında destek öngörülmüştür. (Karabacak, 2004: 81-82) MEDA Programından, ülke ve bölgelerin yanı sıra yerel idareler, bölgesel örgütler, kamu kuruluşları yerel veya geleneksel topluluklar, iş hayatını destekleyen kuruluşlar, özel işletmeler, kooperatifler, dayanışma birlikleri, dernekler, vakıflar ve sivil toplum kuruluşları yararlanabilmiştir. (Karabacak, 2004: 82-84) Kasım 2000’de aynı çerçevede MEDA II kabul edilmiştir. Bu program, üye devletlerin Komisyon’a programlama sırasında “tavsiyelerde bulunması”nı sağlayan bir MED Komitesi kurmuştur. (Karluk, 2005: 323) Komisyon’un Dış İlişkiler Direktörlüğü tarafından, AYB ile işbirliği içinde ulusal ve bölgesel stratejilere dayanılarak hazırlanan MEDA’nın proje süreçleri, EuropeAid İşbirliği Ofisi tarafından yürütülmüştür. (European Commission, 2005d)

2004’te Komşuluk Politikasının benimsenmesiyle birlikte, bölgesel çapta olan, Akdeniz ülkelerinin sürece sadece ikili anlaşmalarla değil, bir arada da ortak olabildiği Barselona Süreci askıya alınmıştır. 2008’de “Akdeniz için Birlik” adı altında Batı Balkan ülkeleriyle Akdeniz ülkelerinin bir arada yer aldığı çok taraflı bir işbirliği ve destek süreci yeniden başlatılmıştır, ancak kapsamı MEDA veya Komşuluk Politikasından çok daha sınırlıdır (European Union, 2013b).

AKP Ülkeleri: Avrupa Kalkınma Fonu

AB’nin mali yardımı kapsayan çerçevede ilk ilişki kurduğu ülkeler, üyelerin eski sömürgeleri olan Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkeleri olmuştur. Dünyanın en fakir 48 ülkesinden 42’si bu ülkeler arasında yer almaktadır (Karabacak, 2004: 79). 1960’lı yıllarda Fransa’nın eski Afrika sömürgeleriyle “Yaounde” sözleşmeleri yapılmıştır. 1973’te İngiltere’nin katılımı, kalkınma desteği verilecek ülke gruplarını artırmıştır. Yaounde anlaşmaları, İngiltere’nin eski sömürgelerinin yoğunlukta olduğu Karayip

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

ve Pasifik ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. "Lome" sözleşmelerinde (1975) yardım alacak ülke kapsamına eski sömürgeler dışındaki ülkeler de dahil edilmiş, kalkınma desteği artırılmış, "karşılıksızlık" temel prensip haline gelmiş, paternalizmin yerini ortaklık kavramı almıştır. (Ciechanowski, 2005)

AB dış yardımlarının önemli ölçüde dayandığı "Avrupa Kalkınma Fonu", ilk olarak bu ülkelere yardım sağlamak üzere oluşturulmuştur. Fonun büyüklüğü üye ülkeler tarafından birlikte tespit edilmekte ve tespit edilen miktar, milli gelir büyüklükleri ile orantılı olarak üye ülkeler arasında dağıtılmaktadır. Lome sözleşmeleri, Avrupa Kalkınma Fonu ve AYB kaynaklarını kapsamıştır. (Karluk, 2005: 316-320)

1964-1995 arasında AKP ülkeleriyle 6 anlaşma yapılmış, ülke sayısı 20'den 69'a yükselmiştir. 1964-1999 arasında sağlanan toplam mali yardım, 33.5 milyar Euro'dur. (Karabacak, 2004: 79) 2000'de Lome sözleşmelerinin yerini 20 yıl süreli "Cotonou Ortaklık Anlaşması" almıştır. Ülke sayısı 81'e, toplam mali destek 2001-2005 dönemi için 15 milyar Euro'ya yükselmiştir. Sınai mallarda gümrük muafiyeti getirilmiştir. Yardımların yönetimi için taraflar arasında çok taraflı ortaklık kurumları kurulmuştur. (Karluk, 2005: 316-320)

Latin Amerika

Avrupa, Latin Amerika için önemli bir ticari ortak konumundadır. Latin Amerika'nın dış ticaretinin %20'si AT ile gerçekleşmiştir: "Bu ticaret hacminin korunması ve geliştirilmesi ağır borç yükü altındaki Latin Amerika ülkelerinin ekonomilerinde dengenin kurulması için hayati öneme sahiptir" (Karabacak, 2004: 80).

Bu bölgelerde yer alan ülkelerle 1970'lerden itibaren çeşitli işbirliği anlaşmaları imzalanmış da, bunlar ikili ilişkiler düzeyinde kalmıştır. Öncelik AKP ülkelerine verilmiştir. Kapsamlı ve resmi çerçeveye oturan ilişkiler ancak 1980'lerin ortalarından itibaren gerçekleşmiştir. 1985'te İspanya ve Portekiz'in üyeliği, Fransa ve İngiltere'nin üyeliğine benzer bir etki yaratmış, Latin Amerika ülkeleri ile daha yakın ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, mali işbirliği güçlendirilmiştir. 1982 - 1991 yılları arasında, Topluluk tüm Latin Amerika'yı kapsayan ilişkiler kurmuştur. Bu dönemde imzalanan anlaşmalarda ticaretle sınırlı kalmamış, ekonomi, sanayi, bilim ve teknoloji, çevre ve uyuşturucu ile mücadele gibi alanlarda da düzenlemelere yer verilmiştir. (Ciechanowski, 2005)

1990'lardan itibaren bölgedeki ülkelerle ikili ve uluslararası

Sevgi Çilingir

örgütlerle bölgeler arası ortaklık anlaşmaları yapılmaktadır. Kapsanan konular ticaret, siyasi diyalog, kalkınma ve insani yardımdır. Topluluk söz konusu ülkelerle mali ve teknik işbirliği kapsamında 150'den fazla projenin finansmanını gerçekleştirmiştir. Bu projeler genel olarak, tarımsal üretim, hayvan yetiştiriciliği, balıkçılık, tarım kredileri, eğitim ve sosyal projeler ve tarımsal reformlara yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. 1996 - 2000 yılları arasında Latin Amerika ülkelerine toplam 1 milyar Euro kaynak aktarılmıştır. (Karabacak, 2004: 80)

Topluluğun Latin Amerika'da bölgesel entegrasyon ve kalkınmaya yönelik yatay programları mevcuttur, fakat bunlara ayrılan bütçe oldukça kısıtlıdır. Örneğin, gelir dağılımı eşitsizliğinin sebeplerini önlemeye yönelik olarak 2004 yılında başlatılan EuroSocial programına 5 yıl için ayrılan toplam kaynak 30 milyon Euro'dur. Yine de AB, bölgeye yatırımda dünya birincisi olmuş, mali destekte ise ikinci sırada yer almıştır. (European Commission, 2005g)

Asya

Asya'ya 1976-1991 arasında sağlanan yardım miktarı 3,2 milyar Ecu civarında olmuştur. Buna göre AB, Japonya'dan sonra en fazla mali yardımı gerçekleştiren aktör olarak görünmektedir. 1996-2000 döneminde ise 550 milyon Euro'luk yardım yapılmıştır. (Karabacak, 2004: 80-81) Ancak bu miktarın sadece %10'u bütçede yer almış ve Komisyon tarafından yönlendirilmiş, geri kalanı üye ülkelerin inisiyatifi ile sağlanmıştır. Bu dönemde yapılan mali destek, kırsal kalkınma ve insani yardım öncelikli olmuştur. 1990'lardan itibaren AB'nin dış ilişkilerinde öncelikleri değişmiş, insan hakları, demokrasi ve kalkınma boyutu önem kazanmış, bu çerçevede STK ve medyadan seçim desteğine uzanan çeşitli yardımlar gerçekleştirilmiştir. Enerji, çevre, bilim ve teknik, uyuşturucu kontrolü gibi konularda özel bütçe kalemlerinden destek sağlanmaya başlanmıştır. (European Commission, 2005c)

Ekonomik işbirliği de önem kazanmış, AB özellikle Güneydoğu Asya ülkeleri ve ASEAN ile ilişkileri çerçevesinde yatırım ve ticaret konularında ortaklık stratejileri geliştirmiştir. Fakat burada, artan rekabet koşullarında AB firmalarına olumlu imaj sağlamak ve pazara girişlerini kolaylaştırmak gibi kalkınma dışı hedefler ön plandadır. Ayrılan bütçe de oldukça kısıtlıdır. Örneğin hedef bölge ülkeleri ve AB arasında ortak şirket kurulumunu hedefleyen "AT Yatırım Ortakları" aracı, 1988-1993 arasında 30 milyon Ecu tutarında gerçekleşmiştir. (European Commission, 2005c)

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

MALİ YARDIMLARDA SORUNLAR

Sorun 1: Kısıtlı Fonlar ve Genişleme

Avrupa Birliği'nin kalkınma destekleri, genişlemelerden doğrudan etkilenmiştir. İngiltere'nin üyeliği, destek verilecek ÷lke ve bölgelerin artmasına sebep olurken aynı zamanda gelişmiş ekonomisi sayesinde yardımların miktar olarak artmasına katkıda bulunmuştur. İspanya ve Portekiz de kalkınma desteği konusunda siyasi irade göstererek ÷lke sayısının artmasını sağlamışlardır, fakat ekonomik katkıları yeterli olmamıştır. 2004'ten itibaren gerçekleşen genişleme ise, adaylıktan itibaren başlı başına bir kalkınma projesi olarak gör÷lebilir. Bu, AB'nin hedefleri ile imkanları arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. AB bir taraftan, 1990'lardan itibaren gelişmekte olan ÷lkelerle ilişkilerinde, ekonomik ve siyasi liberalleşme için itici bir güç olmayı hedeflemiş ve bunun için mali araçlarının kapsam ve türlerini artırmıştır. Öte yandan, aynı hedefle yakın çevresindeki çok sayıda ÷lkeyi üyeliğe hazırlamak için sağladığı kaynak, üyelik perspektifi sunulmayan ÷lkelere sağlanabilecek yardımdan daha azının verilmesi sonucunu doğurmuştur. (Ciechanowski, 2005)

Genişleme öncesi mali destek ihtiyacı, üyelikle birlikte sona ermemiştir. Henüz üye ÷lkelere yapısal fonların ve tarım desteğinin dağıtılmasında sorunlar devam etmektedir. AB'de bütçenin artırılması konusunda ortak bir irade yoktur. Bu iradenin yokluğu, son dönemde bütçenin büyük kısmını oluşturan tarım desteği ve yapısal fonlar üzerine yaşanan tartışmalardan anlaşılabilir. Bu durumda, hâlihazırda bütçenin yalnız %5'lik kısmını oluşturan dış yardımların arzu edilen oranda artırılması mümkün görünmemektedir.

Sorun 2: Karmaşık Yapı

Mevcut yardımlar, oldukça karmaşık bir yapı arz etmiştir. Gelişmekte olan ÷lkelere yönelik yardımların kaynağı ve yönetimi, üye ÷lkeler, AB kurumları (Komisyon, Konsey, AP, AYB, üye devlet temsilcilerinden oluşan komiteler, farklı alanlarda değişik yardım ofisleri, Komisyonun altında yer alan ve görevleri çakışan direktörlükler) ve diğer uluslararası örgütler ile STK'lar arasında paylaşılmaktadır. Karmaşıklık, kullanılan enstrümanlar için de geçerlidir. Örneğin sadece Avrupa-Akdeniz ortaklığının mali araçları, 11 ayrı tüzük çerçevesinde sürdür÷lmüştür. Komisyon, gerek programların, gerekse mali araçların

Sevgi Çilingir

bütünselleştirilmesini savunmuştur. (Commission of the European Communities, 2004a)

Öneriler içinde IPA, 2004 yılında çıkarılan Konsey tüzüğü ile kabul edilmiş, 2007 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Aday ve "potansiyel aday" ülkelere yönelik IPA, yatırım, hibe, kredi, uluslar arası finansal örgütlerle yapılan anlaşmalara destek gibi çok sayıda mali destek türünü içermektedir. (Commission of the European Communities, 2004b)

Komşu ülkelerle daha fazla siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik temelli işbirliği sağlamak için 2004'te ortaya atılan ve 2007-2013 mali perspektifine konulan "komşuluk ve ortaklık aracı" ile daha fazla fon ayrılacağı taahhüt edilen (toplam 15 milyar Euro; yılda 1.5, giderek 2 ve 3 milyar) Komşuluk Politikası ise (European Commission, 2005e), aday olmayan ülkelere mali yardımların karmaşık yapısını basitleştirmekten uzaktır. "Komşu" ilan edilen ülkelerin bir kısmı için üyelik perspektifi tamamen reddedilmemektedir. Komşuluk "politikası", günümüzdeki haliyle bir politikayı değil, ilişkiler toplamını ifade etmektedir. Komşuluk politikasına dahil ülkelerin ayrıca faydalanacağı bölgesel çaplı destek programları da mevcuttur.

MALİ YARDIMLARDA ULUSAL DÜZEY - TOPLULUK DÜZEYİ TARTIŞMASI

AB ve üye ülkeler, dünya kalkınma desteğinin yaklaşık %55'ini karşılamaktadır. Fakat özel önem verilen bölgeler dışında, gelişmekte olan ülkelere yapılan mali yardımların ancak %10 civarındaki bir kısmı AB organları tarafından yürütülmektedir. Komisyon, 2004 yılında bu soruna özellikle değinmiş, kimi üyelerin tarihi bağları ve uzun süren mali ilişkileri olmasına rağmen, yardımların AB yoluyla dağıtılmasını savunmuştur. AB çerçevesinde yapılacak desteklerin avantajları şu şekilde sıralanmıştır (Commission of the European Communities, 2004a):

- 1- Kaynakların etkin biçimde toplanmasını sağlamaktadır.
- 2- Dünyanın pek çok ülkesine yapılan yardımlar sonucu, uzmanlık sağlamaktadır.
- 3- AB düzeyinde yapılacak yardımlar, benzer programların bir arada yürütülmesi ile daha fazla katma değer sağlamaktadır. Bunun en iyi örneği MDA ülkelerini içeren girişlemedir.
- 4- AB düzeyinde yardım programlarının öne geçmesiyle, AB Dış Politikası daha güçlü olacaktır.

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

SONUÇ

20. yüzyılın belki de en büyük barış ve refah projesi olarak adlandırılabilcek olan Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinden genellikle "ekonomik dev, siyasi cüce" şeklinde bahsedilmektedir. Dünyanın en gelişmiş ekonomileri arasında yer alan AB üyeleri, AB projesinin gerek ekonomik (özellikle iç pazarın ve parasal birliği oluşturulması), gerekse siyasi (ortak bir AB dış politikası anlamında) ayaklarına önemli miktarda kaynak aktarmaktadırlar. Fakat bu kaynakların yeterliliği ve dağılımı, amaçlar ile orantılı mıdır?

Yapısal fonların AB entegrasyonu için vazgeçilmez olduğunu söyleyebiliriz. Birlik fonlarının dağılımında ulus-devletten ziyade kalkınmada öncelikli bölgelerin gözetilmesi, bütünleşmenin sosyal ve ekonomik maliyetlerinin karşılanması için önemli bir tercihtir. Birliğin topyekun refahını amaçlayan ve adem-i merkezietçi bir yaklaşımı benimsemekte olan bölgesel politikanın, bütçenin önemli bir kısmı tarafından kapsanması, AB'nin "ekonomik bir dev" olma yolunda kararlılığa işaret etmektedir. Fakat katkılar, bütçenin geneli için de iddia edildiği gibi, yetersiz kalmaktadır. Bu da özellikle gelişmekte olan üye sayısının arttığı son genişleme döneminde potansiyel sorunlara yol açmaktadır - geri kalmış bölgelerin yeterince desteklenememesi, eski üyelerin daha düşük oranda desteklenmesi gibi.

AB dışına yapılan mali yardımlardaki durum ise, AB'nin ortak bir dış politikaya sahip olmadığı şeklinde okunabilir. Birlik kurumlarının resmi doküman ve ifadeleri, Birliğin dünya çapında bir siyasi aktör olma iradesini ortaya koyarken, dış yardımların dağınık yapısı ve üye ülkelerin AB dışındaki kanallara öncelik vermesi, dünyanın çeşitli bölgeleri ile daha sıkı ilişkiler geliştirme ve siyasi sorunların çözüme katkı konusunda AB'nin henüz bir "dev" olamadığına kanıttır. Aday ülkeleri de kapsayan ve bunlara öncelik veren dış yardımlar, AB bütçesinde sadece %5'lik bir dilimi kapsamaktadır: İdari harcamalardan bile daha düşük bir pay. Bu, amaç ve araçlar arasında büyük bir fark olduğunu gösterir.

Komisyonun süreçlerde ve uygulamanın denetimindeki etkinliği azımsanmayacak ölçüde olsa da, fon ve yardımlarda karar alma süreçleri, üye devletlerin egemenliğini ve ulusal dış politika tercihlerini koruma yönündeki çabalarının birer örneğidir. Bu konu, bir sorun olarak ulus-devlet - AB yetki tartışmasına eklenmektedir: "Karmaşık yapı". Gerek yapısal fonlarda, gerekse mali yardımlarda dağıtım mekanizması ilgili tüm aktörlerin değişen oranlarda güç sahibi olduğu süreçler olduğu için, Komisyon tarafından mali araçların basitleştirilmesi yolundaki çabalar

Sevgi Çilingir

yeterli görünmemektedir. Özetle bu yapı, AB içindeki güç ilişkilerinin bir sonucudur; AB entegrasyonu ve bütçe konulu çatışmaların bir parçası olma özelliğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ciechanowski, Ludovic (2005). The Enlargement Process: Shaping EU Cooperation and Development Policies. NewropMag, 19.10.2005. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://newropeans-magazine.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2850&Itemid=84
- Commission of the European Communities (2004a). Communication from The Commission to the Council and the European Parliament on the Instruments for External Assistance Under the Future Financial Perspective 2007-2013. 29.9.2004. İndirilme Tarihi: 21 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/reform/document/com04_626_en.pdf
- Commission of the European Communities (2004b). Proposal for a Council Regulation Establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). 29.9.2004. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://europe.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2004/com2004_0627en01.pdf.
- Çalt, Gökhan (2005). Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/05gokhancalt.pdf
- Çelik, Ahmet Erhan (2005). 26 Eyaletli Türkiye Projesi Türkiye'den Önce AKP'yi Böldü. *Tempo*, 48/938, 25 Kasım 2005.
- European Commission (2005a). Financial Assistance. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/enlargement/financial_assistance.htm
- European Commission (2005b). Regional Policy. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/dgs/regional_policy/index_en.htm
- European Commission (2005c). The Asia-Europe Meeting (ASEM). İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/asem/asem_process/index_process.htm
- European Commission (2005d). The Euro - Mediterranean Partnership. İndirilme Tarihi: 21 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/meda.htm

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

- European Commission (2005e). The European Neighborhood Policy. İndirilme Tarihi: 25 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/world/enp/index_en.htm
- European Commission (2005f). The EU's Relations with Eastern Europe and Central Asia. İndirilme Tarihi: 21 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/tacis/
- European Commission (2005g). The EU's Relations with Latin America. İndirilme Tarihi: 25 Kasım 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/la/
- European Commission (2009). The European Commission and EU Policy towards South East Europe. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/seerecon/gen/ecrole.htm>
- European Commission (2011). Cohesion Policy: Frequently Asked Questions. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/faq/q8/index_en.htm
- European Commission (2012a). EU Regional Policy: an Overview. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://ec.europa.eu/regional_policy/information/presentations/index_en.cfm
- European Commission (2012b). NUTS - Nomenclature of Territorial Units for Statistics. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction
- European Commission (2012c). The Common Agricultural Policy: A Partnership between Europe and Farmers. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/2012_en.pdf
- European Commission (2013). Cohesion Policy 2014-2020. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_en.cfm
- European Commission (2014). Three Objectives. İndirilme Tarihi: 20 Şubat 2014, http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_en.cfm#2
- European Commission and the World Bank (2005). Economic Reconstruction and Development in South East Europe. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, <http://www.seerecon.org/gen/ecrole.htm>
- European Union (2004). Cohesion Policy 2007: the Watershed: Legislative Proposals by the European Commission for the Reform of Cohesion Policy (2007–13 period). Factsheet 2004. İndirilme

Sevgi Çilingir

- Tarihi: 20 Kasım 2005, europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/informat/reg2007_en.pdf
- European Union (2007a). Phare Programme. İndirilme Tarihi: 20 Eylül 2013, http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm
- European Union (2007b). The CARDS Programme (2000-2006). İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18002_en.htm
- European Union (2013a). Economic, Social and Territorial Cohesion. İndirilme Tarihi: 25 Eylül 2013, http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/economic_social_cohesion_en.htm
- European Union (2013b). Euro-Mediterranean Partnership (EUROMED). İndirilme Tarihi: 20 Eylül 2013, http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm
- European Union (2013c). European Neighbourhood Policy (ENP) Overview. İndirilme Tarihi: 20 Eylül 2013, http://eeas.europa.eu/enp/index_en.htm
- European Union Directorate General for Economic and Financial Affairs (2001). The Economic Impact of Enlargement. II/419/01-EN, June. İndirilme Tarihi: 20 Eylül 2013, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1583_en.pdf
- Ferry, Martin ve McMaster, Irene (2005). Implementing Structural Funds in Polish and Czech Regions: Convergence, Variation, Empowerment? *Regional and Federal Studies*, 15(1), 19-39.
- Green, Niall (2005). Whatever Happened to "New" Europe? Britain and New Eastern EU Members at Loggerheads over Budget", 29 June 2005. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.wsws.org/articles/2005/jun2005/euro-j29_prn.shtml
- Heijman, Wim (2001). European Structural Policy: Bend or Break, *European Journal of Law and Economics*, 11(2), 165-175.
- İKV (2003). Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası. 15 Soruda 15 AB Politikası No:4. İstanbul: İKV Yayınları.
- International UNESCO Education Server for Civic, Peace and Human Rights Education (2005). Structural Funds and Cohesion Fund. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://www.dadalo-europe.org/int/materialien/begriffe_q-z.htm#9

Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi

- Karabacak, Hakan (2004). Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği. Maliye Dergisi, 146, Mayıs-Aralık 2004, 69-106. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf
- Karluk, Rıdvan (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Kok, Wim (2003). Enlarging the European Union: Achievements and Challenges, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 26 March 2003. İndirilme Tarihi: 25 Eylül 2013, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/communication_strategy/report_kok_en.pdf
- Liarikos, Constantinos (2005). NGO Involvement in the Structural Funds: Influencing policy and Funding Conservation. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.coalition-on-eufunds.org/Constantinos_Liarikos_summary.pdf
- Özel, Mehmet (2004). Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimleri Sorunu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 59(2). İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi_makale.php?SonucSayfa=1&yazar_adi=Mehmet&yazar_soyadi=%D6zel&cilt=59&sayi=2&yil=2004&makale_sira=46
- Rollo, Jim. Agriculture, the Structural Funds and the Budget after Enlargement. SEI Working Paper No. 68. İndirilme Tarihi: 25 Kasım 2005, www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp68.pdf
- Şen, Zelal (2004). Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi. T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Uzmanlık Tezi, Mayıs 2004. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, http://www.euturkey.org.tr/uzman/uzmanlik_tezleri_files/zelal_sen.pdf
- T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2005). AB Bölgesel Kalkınma Politikaları. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/abbkp.html
- The United Kingdom Department of Business, Innovation and Skills (2003). A Modern Regional Policy for the United Kingdom (March 2003). İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.dti.gov.uk/europe/consultation.pdf

Sevgi Çilingir

- Tomaney, John (2013). From Regionalism to Localism in England: Conflict, Contradiction, Confusion, Instability. Conference on New Regional Governance in Ireland: Perspectives And Challenges, National University of Ireland, Maynooth, 21 January 2013. İndirilme Tarihi: 20 Aralık 2013, <http://www.regionalstudies.org/uploads/tomaneyjohn.pdf>
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) (2005). Avrupa Birliği Mali İşbirliği. İndirilme Tarihi: 20 Kasım 2005, www.tepav.org.tr/download/EK-1.pdf
- Van der Beek, Gregor ve Neal, Larry (2004). The Dilemma of Enlargement for the European Union's Regional Policy. *The World Economy*, 27(4), 587-607.

YAZARLARA DUYURU

İşletme Fakültesi Dergisi yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide işletme, iktisat, uluslararası ilişkiler, Avrupa Birliği siyaseti ve hukuku ve turizm işletmeciliği alanlarında bilimsel nitelikte metodolojik ve farklı bakış açıları sunan kuramsal nitelikteki özgün çalışmalar yayımlanmaktadır. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergiye gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması zorunludur.

Değerlendirme

Dergiye gönderilen çalışmaların öncelikle Dergi Editörlüğü tarafından yayın ilkelerine uygunluğu değerlendirilir. Bu aşamaya ilişkin değerlendirme sonuçları yazarlara çalışmanın dergi editörlüğünün eline geçmesini izleyen 15 gün içerisinde bildirilir. Hakem incelemesine değer bulunan çalışma ilgili alanda uzmanlaşmış en az iki hakeme gönderilir. Bu süreçte hakem ve yazar kimlikleri gizli tutulur. Dergi editörlüğü hakemlerden gelen bilgiler doğrultusunda son değerlendirmeyi yapar ve hakem raporlarını yazarlara en geç 15 gün içerisinde gönderir. Son değerlendirme aşamasında düzeltme isteminde bulunan çalışmalar için değerlendirme süreci yeniden başlar. Çalışmaların yayımlanması, hakem değerlendirme sonuçları ve dergi editörlüğünün görüşleri doğrultusunda gerçekleşir. Değerlendirme süreci için hedeflenen toplam süre 75 gündür.

Önerilecek Çalışmalara İlişkin Biçimsel Özellikler

Aşağıda yer alan biçimsel özellikleri taşımayan çalışmalar değerlendirme sürecine alınmaz.

Genel Format

Dergiye gönderilecek çalışmanın tüm metninde, çift satır aralığı, Times New Roman 11 punto fontu kullanılmalı, 2,5 cm üstten, 2,5 cm alttan, 4 cm sağdan, 4 cm soldan boşluk bırakılmalı; şekiller, tablolar, kaynakça, notlar ve özet kısımları dahil olmak üzere metin toplam 40 sayfayı geçmemelidir.

Kapak Sayfası

Yazar/yazarların adı, soyadı, adresi, telefon numarası ve e-posta adresi kapak sayfasında yer almalıdır. Yazar/yazarlar, kapak sayfası dışında, esas metin içinde alt veya üst bilgi alanlarına kendi isimlerini yazmamalıdır. Yazar/yazarlar dipnot ve metin içinde kimliklerini belli edecek referanslarda bulunmamalı ve varsa teşekkür notları kapak sayfasında yer almalıdır.

Özet (Abstract) Sayfası

Kapak sayfasını Özet sayfası izlemelidir. Bu sayfada çalışmanın başlığı yinelenmeli, özet önce Türkçe daha sonra İngilizce olmak üzere ayrı ayrı yazılmalıdır. Bu bölüm çalışmanın kısa, ayrıntılı ve açık bir özeti olmalı ve 100 sözcüğü geçmemelidir. Her bir Özet'in altına çalışmanın içeriğine uygun anahtar sözcük/sözcükler eklenmelidir.

Ana Metin

Çalışmanın ana metni özet sayfasını izleyen sayfadan başlamalıdır. Özet sayfasından başlamak üzere sağ alt köşeye gelecek biçimde sayfa numarası konulmalıdır. Paragraf başlıkları 1cm içeriden başlamalı paragraflar arasında boşluk bırakılmamalıdır.

Ana başlıklar büyük harflerle satır ortasına yazılmalı, ikinci düzey başlıklar satır solunda olmalı, sözcüklerin ilk harfleri büyük ve tüm başlık koyu fontla yazılmalıdır. Üçüncü Düzey başlıkların sadece ilk harfi büyük olmalı ve tüm başlık koyu fontla yazılmalı, başlıktan sonra alt paragrafa geçilmemeli, (.) konduktan sonra metin devam etmelidir. Başlıkların hiçbirine numara, imleç vb. işaretler konmamalı, başlığı belirginleştirmek için yukarıda tanımlanan biçimler dışında formatlar kullanılmamalıdır (italik, alt çizgi, gölge vb.). Ana ve ikinci düzey başlıklardan önce 12, sonra 6 birim boşluk bırakılmalıdır.

Tablo ve Şekiller

Makale içinde bulunan tablo ve şekiller metin içerisinde konmamalı, metnin en arkasında toplu olarak yer almalıdır.

Her tablonun başlığı, tablonun başında satırın soluna yalnızca ilk sözcük harfleri büyük harfle olacak şekilde, tablo numarası ve başlığı verilerek koyu fontla yazılmalı (**Örneğin; Tablo 1. Örneklemin Özellikleri**), tablo içinde dolgu ve renklendirme kullanılmamalıdır.

Tablo altlarında yer alan her tür açıklama için 8 punto, normal düz yazı karakteri kullanılmalıdır. Tablonun altında yer alan dipnotlar küçük harflerle üst simge (^{a,b,c,d...}) başlıkları kullanılarak verilmelidir. İstatistiksel anlamlılık düzeyleri (*) işaretinin üst simge kullanımıyla belirtilmeli (p<0.05 için *, p<0.01 için ** ve p<0.001 için ***),

Tablonun metin içerisindeki konumu,

Tablo 2'yi buraya yerleştiriniz

biçiminde belirtilmelidir.

Tablo altında kaynakça göstermek gerektiğinde kaynak tam künye olarak sayfa numarası belirtilerek verilmelidir.

Her şeklin başlığı şeklin altında satırın soluna yalnızca sözcüklerin ilk harfleri büyük harfle olacak şekilde, şekil numarası ve başlığı verilerek koyu fontla yazılmalıdır (**Örneğin; Şekil 1. Çalışmanın Modeli**).

Şekil altlarında yer alan her tür açıklama için 8 punto, normal düz yazı karakteri kullanılmalıdır. Şeklin altında yer alan dipnotlar küçük harflerle üst simge (^{a,b,c,d...}) başlıkları kullanılarak verilmelidir. Şeklin metin içerisindeki konumu,

Şekil 2'yi buraya yerleştiriniz

biçiminde belirtilmelidir.

Şekil altında kaynakça göstermek gerektiğinde kaynak tam künye olarak sayfa numarası belirtilerek verilmelidir.

Atıflar ve Kaynakça

Kaynakça ayrı bir sayfadan başlamalı ve çalışmalar alfabetik olarak sıralandırılmalıdır. Aynı yazarın birden çok çalışması kullanıldığında, sıralama, yayın tarihi en eski tarihli olan yayından başlamalıdır. Aynı yazarın, aynı tarihli birden fazla çalışmasının kullanılması durumunda, kaynaklar, kaynakça ve metin içi atıflarda a, b, c harfleri kullanılarak numaralandırılmalıdır. Örneğin, 1989a, 1989b, 1989c... gibi. Bir yazarın, tek ve birden fazla yazarlı çalışması bulunması durumunda önce tek yazarlı çalışmalar belirtilmelidir. Farklı kaynaklardan ardışık yapılan atıflarda atıflar alfabetik sıralama ile belirtilmelidir.

Aşağıda kaynak kullanımına ilişkin örnekler belirtilmiştir.

Tek Yazarlı Kitap

Kaynakça: Başaran İ.E. (1982). Örgütsel Davranış. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap

Kaynakça: Can, H. ve Güner, S. (1992). Açıklamalı, İçtihatlı Turizm Hukuku ve Mevzuatı. Ankara: Feryal Matbaacılık.

Derleme Kitap

Kaynakça: Aycan, Z. (Der.) (2000). Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları. Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:21.

Kitap İçinde Makale

Kaynakça: Paşa, S.F. (2000). Türkiye Ortamında Liderlik Özellikleri. Z. Aycan (Der.), Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları (ss. 225-243). Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:21.

Sürelî Yayın – İki Yazarlı Makale

Kaynakça: Güngör Z. ve Duman, İ. (1995). Ulaşımında Enerji Tasarrufu – TCDD Demiryolları Uygulaması. Verimlilik Dergisi, 1, 161-173.
Dergide Yayımlanmış Yazarsız Makale

Kaynakça: Körfez Savaşı Sendromu (1994, Haziran 6). Aktüel, 143, 13.
Gazetede Yayımlanmış Yazarsız Makale

Kaynakça: İhracatımız Geçen Yıla Oranla %40 Arttı (1993, Temmuz 19). Hürriyet, s. 5.
Ansiklopedi İçinde Makale

Kaynakça: Firdevs, C.J. (1994). Psikometri. R. L. Kornuk (Der.), Psikoloji Ansiklopedisi (2. Baskı., Cilt. 3, s. 234-237). İstanbul: Beta Yayınları.
Veri Tabanından Alınmış Makale

Kaynakça: Hakan, M.A. ve Liman, R. (1998). Kalkınma Sürecinde Kültür Faktörü. Ekonomist, 24, 132-142. İndirilme Tarihi: 18 Aralık 1998, GALILEO, Dergi Özetleri.

WWW- Makale

Kaynakça: Burak, J. (1998). Televizyonların Tüketici Üzerindeki Etkisi. Tüketici Dergisi 4, 291-307. İndirilme Tarihi: 22 Aralık 1998, WWW:Web: <http://www.tuketici.org.tr/tuketici/xap/xap44291.html>
WWW Site

Kaynakça: Türk Kadınlar Derneği (1998, Mart 27). Kadınlar Yeni Kanun Tasarısı İçin Ayakta [WEB duyurusu]. Ankara; İndirilme Tarihi: 22 Aralık 1998, WWW:Web: <http://www.TKD.com/ktk/basin.html>

Metin İçinde: (Türk Kadınlar Derneği, 1998)

Metin içinde yapılan atıfların tümü kaynakçada yer almalıdır.

İki yazarlı çalışmalara metin içinde yapılan atıfların tümü iki yazarın adı kullanılarak yapılmalıdır.

Örnek: Can ve Güner (1992)... / ... (Can ve Güner, 1992).

İkiden fazla ve altıdan daha az yazarlı çalışmalara yapılan atıfların ilkinde tüm yazarların adı yer almalı, bunu izleyen atıflar sadece ilk yazarın adı vd. kısaltması kullanılarak yapılmalıdır.

Örnek:

Kaynağa yapılan ilk atıf: Aldemir, Arbak ve Özmen (2001)... / ... (Aldemir, Arbak ve Özmen, 2001).

İkinci ve izleyen atıflar: Aldemir vd. (2001)... / ... (Aldemir vd., 2001).

Altı ve daha fazla yazarlı çalışmalara yapılan atıflarda tümünde sadece ilk yazarın adı vd. kısaltması kullanılarak verilmelidir.

Örnek: Sekaran vd. (1980)... / ... (Sekaran vd., 1980).

Yazarı olmayan çalışmalara yapılan atıflar kaynağın ilk üç sözcüğü tırnak işareti içinde kullanılarak verilmelidir.

Örnek: ("Körfez Savaşı Sendromu", 1994)

Aynı anda aynı yazarın aynı yılda yayımlanmış birden fazla kaynağına birlikte atıf yapıldığında atıf gösterimi kaynakçada yer aldığı sırayla basımda olan çalışmalar en sonda yer şekilde yapılmalıdır.

Örnek: ... (Metin, 1998a, 1998b, 1998c, basımda) / (Metin, 1998a, 1998b, 1998c, basımda).

Aynı anda birden fazla yazara atıf yapıldığında yazar adları alfabetik olarak sıralanmalı ve atıflar (;) işaretiyle ayrılmalıdır.

... (Aycan, 2001; Bandura, 1977; Bennett ve Robinson, 2000 ; Greenberg, 1990).

Web sitelerine metin içinde yapılan atıflar site başlığı ve indirilme tarihi verilerek yapılmalıdır.

Örnek: Kaynakça: Türk Kadınlar Derneği (1998, Mart 27). Kadınlar Yeni Kanun Tasarısı İçin Ayakta [WEB duyurusu]. Ankara; İndirilme Tarihi: 22 Aralık 1998, WWW:Web: <http://www.TKD.com/ktk/basin.html> şeklindeki kaynak Metin İçinde: (Türk Kadınlar Derneği, 1998) şeklinde kullanılmalıdır.

Dergiye gönderilen çalışmaların, APA, Publication Manual of the American Psychological Association formatına uygun olması gerekmektedir. Formata ilişkin ayrıntılı daha ayrıntılı bilgi ve örnekler için (www.apa.org) başvurunuz.

İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, 2013

Yayın hakları saklıdır. Dergide yayımlanan çalışmaların bütünü veya bir kısmı, yayımlayan kuruluşun ve yazar/yazarların yazılı izni alınmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi, kayıtlama veya benzeri bir araçla herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, fotokopi veya teksir edilemez, özetlenemez ve yayımlanamaz.

İşletme Fakültesi Dergi Editörlüğü, yayın formatına uygun hazırlanmayan çalışmaları hakem değerlendirmesine göndermeksizin yayımlamama hakkını saklı tutar.

Dergi Yazışma Adresi:

İşletme Fakültesi
Fakülte Dergi Editörlüğü
Dokuz Eylül Üniversitesi
Kaynaklar Yerleşkesi
35160 Buca - İZMİR
Tel: (232) 453 50 60 – 61, 453 50 66
Fax: (232) 453 50 62
E-mail : ifede@deu.edu.tr